

Un sfert de veac de la deportarea evreilor din nordul Ardealului

Șavuot 5704 — Șavuot 5729
Mai 1944 — Mai 1969

ȘI MUNTELE SINAI FUMEGA TOT...

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

„Iar muntele Sinai fumega tot,
Căci cu foc a coborît Dumnezeu
asupra-i.
Iar fumul său s-a înălțat precum
fumul cuptorului
Și întregul munte se cutremură”.
(Exodus 19—18)

וְהָר סִינַי עָשָׂן כֻּלּוֹ
כִּשְׁמֹנִי אֶשֶׁר יִרְדּוּ עָלָיו ה' בָּאֵשׁ
וְיֵעָל עֲשָׂנוּ כִּשְׁמֹנִי בְּעֻשְׁנוֹ הַחֲבֹשׁ
וְיִחַרְרֵר כָּל חֲתֹר סָאֵר.
(שמות י"ט. יח)

...De atunci, de cînd o dată cu flăcările ce cuprindeau muntele Sinai, ni s-au incins sufletele cu sacral foc al credinței;

De atunci, de cînd în plin deșert, singuri, părăsiți de toți și pînă de toți, am făcut legămintul de a purta între oameni, de-a pururi, o învățătură, scrisă cu litere de foc

De atunci, de cînd incandescența Cuvîntului Dumnezeiesc a purtat asupra noastră, ne-a purificat sufletele și ne-a călît conștiințele, spre a fi vrednici a propovădui mărețele Idei ale dreptății, adevărului și păcii între oameni și noroade;

De atunci, de cînd o dată cu Decalogul coborît de pe pîscurile sinaitice și ura tuturor tiranilor împotriva lui Israel, a acestui popor care, în mijlocul unei lumi ale cărei temelii era legea celui mai tare, a luat asupra-și nobila, dar și dureroasa misiune de a propovădui viirea zorilor unei alte lumi, în care omul va fi dezrobît de sub jugul oricărei asuprii;

De atunci, cutremurătoarea imagine a „muntelui care fumegă tot, a fumului ce se înalță precum fumul cuptorului”, a fost evocată, an de an, în cea de-a șaptea zi a celui de-a treia luni de la ieșirea din Mișraim, în ziua în care sărbătorim Dăruirea Torei.

O imagine. Un simbol. Flăcări. Fum. Cuptor. Un munte care se cutremură. Evocări menite să dramatizeze un eveniment ce a constituit începutul itinerariului nostru pe căările istoriei, ce a boțîrit destinul nostru și a devenit însăși rațiunea existenței noastre.

...Pînă în acele zile de Șavuot ale anului 5704 de la facerea lumii, pînă la acel sfîrșit de primăvară a anului 1944, cînd în vîzul întregii lumi, imaginea a încetat de a fi o evocare, iar simbolul a devenit o zguduitoare realitate.

Cuptoarele n-au mai fost metafore ci, în mijlocul Europei celui de al XX-lea veac, înghițeau zilnic zeci de mii de credincioși ai învățăturii de pe Sinai.

Fum greu, fum de trupuri arse, fumul celui mai înfiorător holocaust pe care l-a cunoscut vreodată omenirea, se răspîndea peste tot, gîdila nările civilizațiilor conducători ai marii împărății, dar nimeni n-a clintit un deget spre a opri Fărădelegea cea de necrezut.

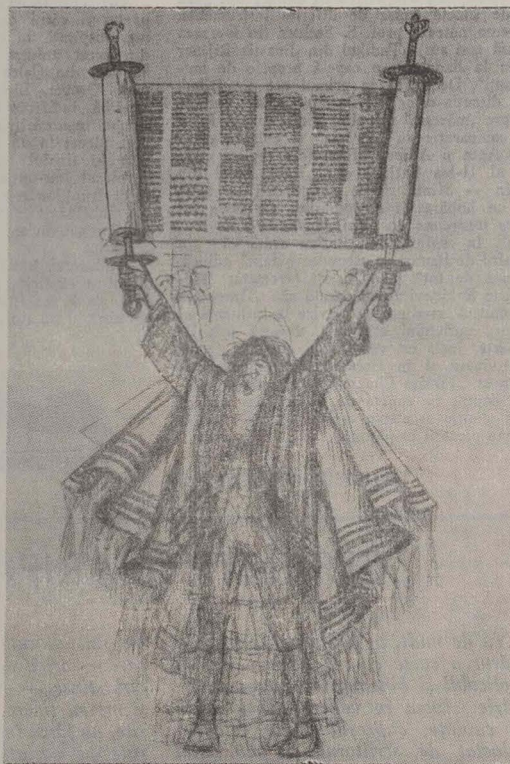
Pe drumul fără de întoarcere care ducea spre camerele de gazeare alegau mii de vagoane în care, în locul vitelor, au fost înghesuși Oamenii. Oamenii vii, oameni care voiau să trăiască, care n-aveau alt păcat decît de a face parte din neamul celor care s-au identificat cu muntele acesta „care fumegă tot”, miraculosul munte Sinai.

Nicînd delănțuirea crimei n-a fost mai meticuloasă organizată, nicînd omenirea întregă n-a asistat la o astfel de fătîșă aducere la îndeplinire a făgăduielilor de exterminare a milioane de ființe umane nevinovate, copii și bătrîni lipsiți de apărare.

A trecut un sfert de veac de atunci. Vor trece veacuri și milenii și nicodată nu va fi îngăduit nimănui, evreu sau neevreu, de a încerca să asternă vîlul uitării asupra acestei uriașe tragedii care nu e numai a noastră, a evreilor, ci a umanității întregi. Noi, e adevărat, am pierdut o treime din trupul poporului nostru. Șase milioane de martiri, șase milioane de umbre ne însoțesc pe noi, supra-viețuitorii.

Omenirea toată, însă, dacă dorește o întoarcere de pe drumul spre prăpastia morală, are datoria de a privi drept în față Răul, Răul de care nu s-a vindecat și să tragă învățături spre a evita astfel alte cuptoare, pe scară mondială, cuptoare care ar putea să mistuie întreaga Creațiune.

„ACEASTA ESTE TORA!”

Atîta timp cît într-un colț sau altul al lumii, forța celui mai tare va pune călușul în gura celui mai slab, va contesta dreptul la existență altora și va căuta să mențină lumea sub imperiul unei legi a junglei, catastrofa unui Auschwitz atomic pîndește omenirea.

Iar noi? „שְׂאֵרֵי יִשְׂרָאֵל”, rămășițele lui Israel!, noi cei care am rămas în viață, datorii sîntem să nu uităm că doctrinarii genocidului, propovăduitorii exterminării noastre, nu trebuie subestimați, căci ei se țin de cuvînt dacă sînt lăsați în voie.

O anecdotă sinistru circula în Germania hitleristă. Doi agenți hitleriști zăresc pe stradă un evreu și încearcă să-l provoace, comentînd între ei că Hitler minte poporul, nu-și ține promisiunile de a da pline muncitorilor etc. etc. Evreul nostru, însă, în loc de a se lăsa atras în cursă și să aprobe cuvintele interlocutorilor, exclamă: „Nu sînt de acord cu voi. Nouă, evreilor, tot ce ne-a promis Hitler, s-a ținut de cuvînt și ne-a dat!”

Prea multe riuri de sînge și lacrimi au curs pentru ca să nu fi învățat că datorii sîntem a nu sta cu brațele încrucișate, ci să luptăm, alături de toți oamenii care cred în reabilitarea sfintei noțiuni de „ființă creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu”, împotriva tuturor acelor care așîță la război, la ură între rase și religii, la rezolvarea diferendelor dintre popoare pe cîmpul de luptă și nu la masa tratativelor.

Să nu pierdem nădejdea. Sînt mulți, ne-nmărat de mulți acei care duc această luptă nobilă pe întreaga suprafață a globului. De pe culmile muntelui Sinai a coborît spre noi nu numai ura tiranilor, ci și neclintita încredere în Om și într-ale sale ineputabile resurse morale.

În timpul în care Eichmann mîna spre cuptoare pe evreii din Oradea, sau Cluj, din Dej sau Cărei; în timpul în care ofițeri horști și nylasiști schingiau și jefuiau, iar batalioanele SS zvîrleau în cuptoare

pruncii smulși de la sînul mamelor lor; în timpul în care se îngămădeau muni de pantofiori ale milionului de copii arși la Auschwitz, iar Ilse Koch făcea abat-jour-uri din pielea de evreu; în timpul în care călăii hitleriști fabricau săpun din trupuri evreiești imprimînd cu cinism inscripția R.J.F. (Reines Jüdisches Fett — grăsimă curat evreiască), cînd mii de saltele făcute din șuvițele de păr tuns de pe creștele femeilor evreice luau drumul Germaniei naziste;

În același timp Oșan Ioan, muncitor din Baia Mare, str. Vrancei 61, a ascuns în casa sa, primejduindu-și viața, pe evreul Izsák și i-a salvat viața; celeristul Valda Al., tot din Baia Mare, a salvat viața hahamului Zinger și a celor patru copii ai săi; iar tărănul Ritoc Al. din Carei a zmulș mortii pe evreica Grün Helena cu fetița ci.

Am putea înșira încă multe alte asemenea exemple, menite a ne reda speranța, a ne înșufla puteri spre a pași mai departe pe drumul pe care am pornit de la poalele muntelui Sinai.

În vara aceasta vom întîmpina marea sărbătoare a poporului român și naționalităților conlocuitoare, împlinirea unui sfert de veac de la eliberarea României de sub jugul fascist. Noi, evreii români, datorii sîntem să nu uităm că, dacă n-ar fi fost 28 August 1944, am fi suferit aceeași soartă cu acea a fraților noștri care au fost duși la moarte în mai 1944. O întîrire de 2—3 luni și vagoanele care erau deja pregătite pentru a ne duce și pe noi la Auschwitz și-ar fi împlinit menirea. Dacă n-ar fi fost insurecția armată, dacă forțele progresiste ale țării n-ar fi izbutit să zmulgă România din frontul hitlerist, făgăduiala făcută de „Bukarester Tageblatt”, oficiosul legației naziste la București, în aprilie 1944 că, pînă la sfîrșitul anului 1944, România va fi judenrein — curățată de evrei, ar fi devenit o îngrozitoare realitate.

(Continuare în pag. 10-a)

SYM TALMUDIC

Fundamentul iudaismului este Tora, învățătura. Dintre cele 613 precepte și învățături ce se cer îndeplinite de către fiecare credincios, studiul Torei este printre cele mai importante. De aici dictonul ebraic „Talmud Toră kineghed kilom — Studiul Torei mai presus de orice”.

În obște noastră, acest principiu își găsește, între altele, aplicare în activitatea Institutului pentru studiul talmudului (Hevra Șass), care a intrat în cel de-al 50-lea an de existență. În ultimele două decenii, Hevra Șass din București s-a bucurat și se bucură de conducerea Eminenței Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen. Aici audienții studiază metodic tratatele talmudice, sub îndrumarea Eminenței Sale și a d-lui prim-rabin I. M. Marilus.

Zilele acestea s-a încheiat cu succes studiul tratatului Bava Batra. Potrivit străvechei tradiții iudaice, încheierea fiecărui ciclu talmudic (Sym) este o sărbătoare nu numai pentru studioșii respectivi, ci pentru întreaga obște.

Spre a marca acest eveniment fericit din viața obștei noastre, Comunitatea evreilor (M) din București a oferit o masă, ce a avut loc în seara de Lag Baomer (5 mai 1969). Au participat Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen și ceilalți conducători ai F.C.E. (M) și Comunității: d. prim — rabin I. M. Marilus, audienții Institutului talmudic, clerici, președinți de temple și sinagogi etc.

Eminența Sa, care a ținut prelegerea finală, a vorbit pe larg despre semnificația studiului talmudic, elogiînd activitatea institutului și pe participanții la cursuri. În continuarea prelegerii, d-sa a vorbit despre „Rabi Simon ben Iohai între Șema Israel al zorilor și cel al nopții”.

D. prim-rabin I. M. Marilus a rostit cuvînte din înțelepciunea talmudică. Prim-cantorul A. Gutmann și cantorii Jucovski și Malamud au executat imnuri și cîntece religioase.

A fost o sărbătoare a învățăturii, o seară de elevație în spiritul tradiției noastre străvechi.

Lag Baomer la templul coral

Martî 6 mai 1969 a avut loc la templul coral din București tradiționala Hazcara, în memoria rabinilor, funcționarilor, învățătorilor și conducătorilor Comunității evreilor (M) din București, în cadrul căreia s-a dat, potrivit datinei, citire tuturor numelor decedaților înscriși în cartea de pomenire (Sefer Hazicaron) a templului coral.

Serviciul religios a fost oficiat de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen, secondat de d. prim-cantor A. Gutmann și corul templului de sub conducerea maestrului A. Schwartz.

Eminența Sa d. Șef rabin a rostit o predică impresionantă vorbind despre: „Cele trei comuni ale lui rabi Șimon ben Iohai: cununa învățăturii, a profeției și a călăuzirii destinului poporului”. D-sa a evocat memoria marilor săi înaintași, de la gaonul Meer Leibis Malbim 5' pînă la dr. Iacob Nimmrover 5' și a arătat îndatoririle de azi ale obștei evreilor din Capitală.

Ceremonia a decurs într-un cadru înălțător.

LEAGĂNUL CÎNTECULUI HASIDIC

Prezentarea pe scena „Teatrului evreiesc de stat” din București a legendei dramatice „Dibuk”, lucrarea plină de frumuseți folclorice a lui S. An-sky, ne prilejuiește unele considerațiuni cu privire la hasidism și cîntecul hasidic.

De astă dată ne vom opri asupra influenței elementelor muzical-folclorice românești asupra cîntecului hasidic.

Cum reiese și din titlul însemnărilor de față, cercetătorul atent constată cu ușurință în cîntecele hasidice (Nigunuri, dansuri, freilâhe reidlich etc.) prezența unor motive muzicale avînd legătură — mai mult sau mai puțin directă — cu muzica populară românească. Cum am arătat cu alt prilej, este vorba de a fixa gradul de osmoză, de interdependență sufletească a oamenilor ce și-au dus traiul pe aceleași meleaguri. Și muzica s-a dovedit a fi un exemplu pilduitor. Mediul ambiant — în speță cel românesc — a avut o puternică înrăurire asupra melodiilor ce se întonau la vestitele curți rabinice de la Pașcani, Adjud, Buhuși, Ștefănești, melodii care, prin hasidimii, au ajuns pînă departe — la Argaș, Cracovia, Lemberg, Kiev, precum și în atâtea alte colțuri ale lumii.

Întrebarea ce se pune este următoarea: Cum și unde s-a dezvoltat cîntecul hasidic și care au fost cauzele care au făcut posibilă răspîndirea sa? Problema trebuie privită sub diferite unghiuri de vedere: culturale, geografice și istorice.

Cu ani în urmă, Institutul de istorie a evreilor din România s-a preocupat de această problemă interesantă. Materialul adunat cu acest prilej a fost extrem de variat și de instructiv. În vol. III al revistei „Sinai” — Anuarul de studii iudaice, apărut la București, în anul 1931, dr.-ul M. A. Halevy și colaboratorii săi au căutat ca, pe baza unui vast material bibliografic, să lămurească diversele ipoteze ce se puneau cu privire la locul de naștere al hasidismului.

Cîțiva ani mai tîrziu, dr. S. Kascner publica un foileton în care, pornind de la cartea savantului originar din România, prof. S. Sechter: „Die Chasidim”, trage și el o serie de concluzii cu privire la leagănul hasidismului.

Dacă coroborăm cele de mai sus cu părțile cunoscutului istoric prof. H. Graetz, apărute în a sa „Istorie a evreilor” și însușite de Edmond Fleg în lucrarea sa „Anthologie Juive” (2 vol. — Paris 1923), precum și unele opinii ale marelui istoric român Nicolae Iorga, apărute în volumul I din „Istoria comerțului românesc” (Vălenii de munte, 1915), ne putem opri asupra unei ipoteze care să dea un răspuns întrebărilor noastre.

Fondatorul hasidismului, Israel ben Eliezer, cunoscut mai mult sub numele de Israel Baal-Sem-Tov, sau prescurtat Beșt, după unele păreri ar fi fost „de obîrșie evreo-română”. El s-ar fi născut în jurul anului 1700 după unele surse într-un sat numit Ukop (versiunea prof. dr. Sechter), sau la Sadagura (versiunea lui W. Derlich din lucrarea sa: „Land und Leute der Moldau und Walachei” — Praha 1859). Tîncețea și-a petrecut-o în codrii și peșterile Carpaților (versiunea Edmond Fleg), sau în Carpații Moldovei, lîngă Piatra-Neamț (versiunea istoricului Iosif Kaufman din „Cronica Comunităților Israelite din județul Neamț”, vol. II — Piatra Neamț 1929 și versiunea Avner Casvan: ziarul „Fraternitatea” anul VI (1884).

Trăind alături de țărani, el a învățat să admire viața simplă, în aer liber. În deseale sale peregrinări prin munti, el a fost nevoit să se roage altfel decît între zidurile sinagogii. Ruga sa către Creator era însoțită de cîntece cu caracter mistic, cîntețe sîră cuvinte, însoțite de gesturi, legănări continue, adesea însoțite de bătaie din palme, toate într-o formă liberă, caldă și sinceră, uneori pînă la uitarea de sine, putînd oferi „o viziune în infinit”, adică în dumnezeire... Cum bine se exprimă cunoscutul muzicolog A. Z. Idelsohn: „A cînta melodii fără cuvinte, aceasta reprezintă o nouă” (din lucrarea sa: „Melodie im Chasidismus”). Acest fel de cîntece, uneori însoțit chiar și de anumite strigăte de veselie, a „sădit mult vis și poezie, mai cu seamă în viața celor mulți și umili” (Horia Carp: „Hasidismul” — „Sinai”, vol. IV, București 1932).

Dr.-ul I. Niemirower, care a studiat hasidismul în tot ce a avut el mai interesant, arată că la baza doctrinei hasidice stă „un larg optimism”, iar viața este indicat „să o trăiești în veselie” („Chasidismus und Zaddikismus” — București 1913). Așa se explică numărul mare de dansuri și hore (freilâhe reidlich) hasidice, care se întonau atît în sinagogă, cît și la așa-zisele „petreceri lumestești”, ca de pildă cîntecul și dansul hasidic legat de cîntecele de nuntă.

Un exemplu interesant ni-l oferă „dansul miresei” Leia din actul doi din Dibuk, cînd ea dansează pe rînd cu toate bătrînele sărace, pînă la completa epuizare.

Este de menționat că pentru hasid, cîntecul pune pe om în legătură cu divinitatea. El întonează cîntecul înaintea sau în timpul rugăciunii, în scopul „de a se pune în dispoziție”. Aici intervin melodiile atît de cunoscute sub denumirea de „Nigun”. Astfel de cîntece hasidice sînt atribuite — după S. Kisselhof (capitolul IX „Cîntece hasidice” din lucrarea „Cîntecul popular evreiesc”, nr. 12 — Publicația „Saron” — București, 1915) fie a) unor personalități individuale: (Dem Rebens Nigun), de exemplu: Reb Schmuel Nigun; Der Nigun von Mordechai Kamener); b) localităților de unde provin: Der Lubavitzer Nigun; Der Sadagura Nigun și c) caracterului lor special: „A stile dume” sau „freilâhe reidlich”.

„Nigunul” prezintă elemente caracteristice cu privire la melodie, ritm și mai ales părțile recitative. Menționăm pentru exemplificare: „Nigun hasidim” din lucrarea: „Cîntece și coruri evreiești” de dr. Maximilian Eisikovitz — Editura „Librăria Nouă” — Timișoara, 1937, pag. 82—85). Unii hasidimi au mers pînă într-acele „reforme” încît nu s-au mulțumit numai cu cîntecul hasidic, ci au mers mai departe introducînd chiar în sinagogă și orchestră, astfel încît Sabatul s’-fi împințat deopotrivă cu cîntece din gură și de sunete emise de diferite instrumente. Precum notează prof. S. Sechter (în lucrarea citată mai sus), Tadiuk din dinastia Rijiner avea la Sadagura o capelă proprie de muzicanți”. De altfel, în primul act din Dibuk din discuția celor trei Batlan în care vorbesc despre „măreția” rabinilor din Tolna și Rijin în comparație cu „sărăcia” și evlavia celor din Apta și Anipol, aflăm (din replica celui de al II-lea Batlan) că: „Rabi Israel din Rijin — Sfința vie-ne amintirea-i — trăia ca un împărat între împărați. La masa lui cînta totdeauna un taraf de douăzeci de lăutari”. În replică, I-ul Batlan arată că: „În taraful de lăutari se ascundea o taină adîncă, adîncă de tot” (!). Un alt cercetător (Menasche Rabinovitz) mai arată că: „Dragoste de muzică, credința cu privire la influența ei asupra sufletului omeneș, a mers atît de departe, încît un vestit rabi cînta el însuși din vioară și în fiecare noapte acompania ruga sa „Tikkim Chazoth”, ruga de la miezul nopții, cu sunete de vioară, iar un alt rabi dădea ascultare melodiilor pe care le cîntau păstorii în pădure.

MAURICIU ROTHENBERG

„CUVINTE ÎNARIPATE”

Nu de mult, în Editura științifică a apărut o carte ce s-a bucurat de un explicabil și binemeritat succes de tirbărie. Avem în vedere „Dicționarul de cuvinte, expresii, citate celebre” redactat de scriitorul și publicistul I. Berg.

După cum arată și titlul, lucrarea — rod al unei îndelungate și laborioase activități — cuprinde un număr impresionant (1214!) de selecțiuni de cuvinte celebre, colecții din familia expresiilor enciclopedice, aforisme, cugătări, maxime, axiome, citate etc. Sau, cum iubitul se exprimă autorul în prefață, „dicționarul cuprinde cuvinte înaripate, cum le numea rapsodul antichității, Homer, cuvinte care zboară din gură în gură, cuvinte care

„Contemporanul” despre Manger

Sub semnătura lui Ștefan Roll, revista „Contemporanul” din 25 aprilie a.c. publică următoarea notă consacrată poetului Ițic Manger.

„Cineva mă anunță că undeva, departe de mine, pleoapele unui mare poet s-au acoperit cu promoroacă veșniciei: Manger — tulburătorul trubadur al contemporaneității noastre. Încă unul. L-am cunoscut cu trei decenii în urmă, mi se pare, și prietenia lui mă frigea și mă mai zgîlție cumplit și acum. Scria în limba idiș. Limbă în care umblă cîteva din marile statui ale literaturii universale.

În cartierul unde locuim era o neastîmpărată feroce lirică, o fierbîntă de suflăte meditație, torturantă.

Aici era trupa de teatru din Vilna, cu inegalabilul actor Bulov și ceilalți parteneri ai lui, teatru de o experimentală chimie a dramaturgiei moderne, pe care veneau s-o privească actori și regizori ca Lucia Sturdza-Bulandra, Storin. Iancovescu, Marietta Sadova, Paul Gusti, N. Soreanu; scriitori ca Tudor Arghezi, Ion Minulescu, Victor Ion Popa, Ion Sava...

Aici era Iacob Sternberg, regizorul-mag, poetul a cărui carte se tipărește acum la noi, inspirată în cea mai mare parte a ei din acest univers de o superbă geometrie haotică, din Calea Văcărești. Aici era Altman, Groper, Bichel și era Manger, de o superbă indiferență și ostentație, dar cu nimbul unei mirifice inspirații.

A plecat la un moment dat. Ca un Chaplin în finalul unui film fără happy-end. A plecat într-un alt continent, gonit de iureșul frunților teșite și lombozience. Și cînd s-a îmbolnăvit grav, s-a întors în țara strămoșilor săi, înconjurat de admirația pe care o merita.

Traducerea litaniiilor lui mi-ar da dreptate și mi-ar explicita mai bine lirica lui torturată, dacă vor fi transpuse cit mai aproape de imensul lui murmur.”

nu sînt atacate de rușina vremii și care — oricît de vechi și chiar în graiuri stinse — rămîn totuși mereu vii și mereu tinere. Create în epoci diferite, au făcut la rîndul lor epocă; apărute pe variate meridiane, s-au răspîndit pretutindeni; izvorite din diferite domenii și din tot atît de felurite limbi, aceste fraze, expresii sau cuvinte s-au instalat temeinic în vocabularul obișnuit al popoarelor și au ajuns, în cea mai mare parte, lexic comun universal.”

Expresiile și citatele care alcătuiesc substanța volumului autorul le-a cules dintr-o foarte largă sferă a culturii — mitologie, istorie, literatură, filozofie, științe exacte, arte, folclor. Spre a duce la bun sfîrșit lucrarea, a consacrat ani îndelungați muncii de documentare, parcurgînd sute, poate chiar mii, de cărți din toate domeniile. Fiecare expresie este explicată (cu inteligență și deseori cu vervă) indicîndu-se sîrșinea, modul și locul de folosire, precum și exemplificări în acest sens.

Pentru noi, aici, este plăcut să constatăm că autorul nu a omis, în cadrul lucrării sale, acest izvor nesecat de idei, expresii și personaje pe care l-reprezintă Biblia. Așa cum se arată în prefață, „cuvintele înaripate” din Biblie marchează un moment istoric, o etapă a gîndirii umane, fiind și astăzi întrebănțate în mod curent, în viu grai și în scris.

După cum spuneam la început, lucrarea lui I. Berg a fost primită cu cel mai viu interes de către publicul larg, prima ediție epuizîndu-se în scurtă vreme. Ceea ce constituie cea mai concludentă probă a valorii și utilității sale.

NOUȚĂȚI DE LA MUZEUL DE ARTĂ AL ROMÂNIEI

La Muzeul de artă al Republicii Socialiste România s-a deschis recent o nouă sală. Integrîndu-se în galeria universală aceasta cuprinde cîteva elemente specifice pentru arta decorativă europeană din secolul al XVIII-lea: mobilier, tapiserie, piese de ceramică, tablouri. În această ambianță istorică vor fi organizate în mod regulat seri de muzică și poezie.

Printre publicațiile nou apărute sub egida Muzeului se află „Catalogul de argintărie laică și religioasă din secolele XIV—XVIII”. Această lucrare prezintă cele mai importante obiecte de argintărie din colecția secției Artă veche românească, obiecte folosite de-a lungul epocii feudale în interiorul palatelor și bisericilor.

Lucrarea se adresează atît cercetătorilor cît și publicului larg și este punctul de plecare pentru deschiderea seriei unor cataloage științifice, menite să facă cunoscut tezaurul cultural și artistic existent în muzeele țării.

NOI SPAȚII DESTINATE ÎNVĂȚĂMÎNTULUI UNIVERSITAR

La Brașov au început lucrările la localul Facultății de mecanică a Institutului politehnic. În același timp, la București continuă lucrările noului sediu al Institutului politehnic. Aici se execută finisajul și montajul mobilierului la sălile și amfiteatrele corpului de învățămînt general, cu o suprafață de 39 000 mp. Se lucrează intens și la noul corp al Academiei de științe economice, unde anul acesta se va da în folosință clădirea Centrului de calcul economic și cibernetică economică.

Continuă, de asemenea, lucrările de construcții la noul local al Institutului pedagogic de 3 ani din Suceava, pentru extinderea spațiului actual al Institutului pedagogic de 3 ani din Baia Mare și a laboratoarelor facultății de chimie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj.

În total, în întreaga țară se vor da în folosință în cursul anului 1969 spații destinate învățămîntului superior însumînd peste 54 000 mp. Anul 1969 înseamnă și o substanțială creștere a capacității de cazare a căminelor studențești. Beneficiarii celor 5 200 de locuri din căminele care se dau în folosință anul acesta, vor fi studenții din Iași și Cluj (cu cite 3 cămine), București, Craiova, Timișoara și Baia Mare.

NOUL BRAȘOV

În cartierul Steagul roșu din Brașov, unde s-au dat pînă în prezent în folosință peste 10 000 de apartamente, importante unități și complexe comerciale, s-a terminat construcția unor noi blocuri de locuințe. Pînă la sfîrșitul anului, se vor construi în cartier încă 1 100 de apartamente, precum și un nou camping cu 500 de locuri.

Djn înțelepciunea străbună

Rabi Simon ben Gamliel a poruncit odată slujitorului său să meargă în piață și să-i aducă ceva bun. Slujitorul s-a dus și i-a adus o limbă. Atunci rabi Simon ben Gamliel l-a trimis din nou, cerîndu-i de data aceasta să-i aducă ceva rău. Slujitorul a plecat și i-a adus încă o limbă. La întrebarea rabinului ce înseamnă cele două limbi, înțeleptul slujitor a răspuns: „Nu există ceva mai bun decît limba, atunci cînd vorbește de bine și nu există ceva mai rău decît limba atunci cînd vorbește de rău.”

SĂRBĂTOAREA REVELAȚIEI

legende talmudice

În al 2669-lea an al cronologiei biblice, acum aproape 3060 de ani, într-o zi de Sabat, în zori de zi, în a șaptea zi a lunii Sivan, a avut loc solemnă proclamare a celor zece porunci.

Din depărtarea mileniilor, a uitării, a neînțetutului, copleșitorului flux al istoriei, re-trăim azi mărețul eveniment. Azi nu mai simțim în jurul nostru freacăta sutelor de mii de oameni aduși de dimineață, din coruri, pentru a asculta cuvântul Domnului: nu mai vedem pe piscul munților ceața înflăcărată a divinei apariții, nu ne mai cutremură tunetul jubiland al trîmbițelor, nu ne mai trec fiorii marii trăiri. Totuși, știm că sărbătorim aniversarea desăvîrșirii creației.

E ziua de naștere a conștiinței omenești. Jur împrejur se întindea pustiu înfricoșător al nimicniciei, deșertul soarelui dogoritor, al vînturilor fierbinți, al nisipului sterp, al neînfieții. Trecuseră generații, munciseră, se truseră, dar pămîntul nu voia să-și dea roadele. Și în acea dimineață de vară timpurie se sădi în inima toridului deșert sămînța eternei încolțiri. Sămînța s-a înfipt adînc în pămînt, a prins rădăcini și a înflorit. Generații i-au binecuvîntat fructele.

Sînt primele zece legi care nu fac distincție între popor și popor și nu cunosc decît un singur fel de om: omul creat de Dumnezeu. Milenii au căutat drumul spre piscurile acestor sfînte și elementare adevăruri. Și de cite ori n-au rătăcit! Ele însă n-au încetat niciodată să ardă în feeria luminilor divine în virful munților și să cheme popoarele spre ele. Norul Domnului nu s-a îndepărtat și cuvîntul Lui n-a amuțit. Ele continuă să fie pilonii viitorului, fundamentul trairii al zilelor de mîine.

Nu că n-au existat religii pînă atunci. Mitologia egipteană și asiriană întrece în proporții orice închipuire. Cele mai complicate probleme transcendente au fost discutate și dezlegate. Cele mai ciudate credințe s-au consacrat și nimic nu punea nerezolvat. Egiptenii cunoșteau cu precizie ceea ce se întîmpla cu ființa umană înainte de a se naște și șiau ce se întîmpla cu ea după ce moare, anume că continuă să mîncească și să bea pînă a se renaște în corpul altei ființe. Celor mai ciudate mistere le erau dedicate ani de studii. Viața zeilor era cunoscută la perfecție: și nu era lucru simplu să cunoști nici măcar numele atîtor zei, necum legăturile lor de rubedenie, slăbiciunile și capriciile lor, zilele lor bune și rele, preferințele lor culturale. Era însă un domeniu care cădea cu totul în afara sferei preocupărilor lor: Viața.

Tocmai acestei probleme îi sînt dedicate cele zece porunci. Ele nu ne vorbesc nimic

despre mult chinutele teze ale nașterii și ale morții, ale răsplatelor în lumea de apoi, ale metempsiozei și ale celorlalte mistere; ele cunosc un singur obiect: viața și un singur subiect: Omul, omul trăind alături de oameni, omul liber și iubitor de viață.

Prima grijă a lui Dumnezeu legiuitorului nu este aceea de-ași proclama drepturile și de a edicta obligațiile oamenilor față de El, ci de ei înșiși și față de ceea ce îi este drag și Lui și lor, față de supremul bun al tuturor: viața.

El nu operează cu promisiuni nebulosae, căci nu cunoaște altă realitate decît viața. Cuvîntul lui nu este adresat unui om, ci tuturor oamenilor luați împreună și considerați o singură ființă, un singur tot viu, al cărui suprem scop e fericirea. Pentru a-l înțelege nu este nevoie de vreo pregătire specială, de studii aprofundate, de aptitudini sufletiești ieșite din comun: e nevoie doar de gîndire. Nu mistica întortochiată a pseudoreligiilor orientale, nu abstracțiunile de dubioasă consecvență a mitologiei egiptene se găsesc eternizate în Legea divină, ci realitatea vieții pămîntești, dreptul omului, al fiecărui, om la fericire.

Iată ce precizează Tora:

"Căci porunca asta pe care ți-o poruncesc eu astăzi nu este înțeleasă pentru tine și nici nu este departe. Nu este în ceruri ca să spui: Cine se va sui în cer ca să ne-o aducă, să o auzim și s-o împlinim? Și nici dincolo de mare, ca să zici: Cine va trece peste mare ca să o aducă și să ne-o vestescă și s-o facem? Că porunca aceasta e tare aproape de tine, ea este în gura ta și în inima ta ca s-o îndeplinești". (Deut. 30, 11-15).

Demne de acest mod rațional de analiză, departe de abstracționismul obscur al gîndirii metafizice se proclamă principiile fundamentale ale vieții tuturor oamenilor și tuturor timpurilor, așa ca oamenii tuturor timpurilor să le înțeleagă:

Eu sînt Domnul Dumnezeu tău, care te-am scos pe tine din Mîraim, din țara robiei.

Să nu ai altă dumnezei afară de mine. Să nu-ți faci fie chip cioplît și nici un fel de asemănare cu cele ce sînt în cer, sus, sau pe pămînt, jos, sau în apele de sub pămînt. Să nu îei în deșert numele Domnului Dumnezeului tău, căci Domnul nu va cruța pe acela care va lua numele său în deșert.

Adă-ți aminte de ziua sîmbetei, ca să o sfințești pe ea. Sase zile lucrăază și fă toate lucrurile tale, dar a șaptea zi e zi de odihnă pentru tine, fiul tău, fiica ta, robul tău, vita ta de lucru și străinul care locuiește înăuntrul cetăților tale.

Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta ca să-ți fie bine și să trăiești zile multe pe pămîntul pe care ți-l dă Domnul Dumnezeul tău.

Să nu ucizi.

Să nu fii desfrinat.

Să nu furi.

Să nu mărturisești strîmb împotriva aproapelui tău.

Să nu poțestești casa aproapelui tău, să nu poțestești femeia aproapelui tău, nici pe robul lui, nici pe sclava lui, nici boul lui, nici asinul lui și nimic din cite sînt ale aproapelui tău.

Sînt, de fapt, zece principii, nu zece porunci. Poruncile vin mai pe urmă și completează punct cu punct cele enunțate, creînd în perfectă unitate cu ele sistemul juridic al Bibliei. Pentru prima oară se bazează o jurisdicție pe ideea moralității și a egalității dintre oameni. Pentru prima dată este o religie emanentă juridică și o jurisdicție emanentă religioasă: la baza ambelor compartimente ale vieții există, indispensabilă, afirmată și confirmată cu tărie: încrederea în om și dragostea de viață.

Nu degeaba văd savanții noștri toate cele 613 precepte ale Bibliei incluse în cele zece porunci. Ele există în realitate — dacă nu în literatura lor — fără îndoială în spiritul lor. Și atunci cînd un păgîn vine într-o zi la blindul Hilel și-i zise: „Învățăm Tora încreștată pe un singur picior”, Hilel nu-i răspunde: „Crede într-un singur Dumnezeu unic” cum ar fi fost poate normal, ci îi zise: „Ceea ce nu-ți place ție, nu face semenului tău. Restul sînt doar explicații. Du-te de învăță”. Era toată Tora. Și restul — tomurile nesfîrșite de disertații, monumente nemuritoare de umană gîndire — totul, doar comentarii. Splendidă sinteză, chintesență a iudaismului! Cheia problemelor vieții — pe un singur picior!

Nu că nu se cunoscuseră religii pînă atunci. Oamenii nu se cunoscuseră pînă atunci. La toate s-au gîndit: la migrațiunea sufletelor și la traiul lor de după moarte, la rituri, la jertfe și la nenumărate ceremonii religioase. Au născocit cele mai complicate legi referitoare la procreația zeilor și la decesul lor.

Dar la oameni, la milioanele de oameni care iubeau viața și voiau s-o trăiască, așa cum le-o dăduse creatorul — la oameni nu se gîndise nimeni.

Pînă în 7 Sivan 2669.

MOȘE PRIMEȘTE TORA

E scris: Moșe veni în mijlocul unui nou. Înțelepții noștri comentează acest verset în sensul că, în clipa în care Moșe se urcă pe muntele Sinai, un nor veni și se ridică în fața lui. Nu știa dacă trebuie să pună piciorul pe el, sau dacă să se aștepte de el cu brațele. Dar norul se deschise, proleul intră: el îl duse în ceruri. Și Moșe trecu mai întîi de primul cer, unde veghiau doi îngeri la fiecare poartă, rînd pe rînd. Moșe străbătu portile rugăciunii și ale implorării, ale desnădejdei și ale bucuriei, ale belșugului și ale foametei, ale războiului și ale păcii, ale concepției și ale nașterii, ale sănătății și ale boalei, ale vieții și ale morții.

La al doilea cer, văzu pe îngerul Nuriel, cu cele cincizeci de mii de îngeri, care guvernează norii și vînturile, florile și fluturii; și, la al treilea cer, palatul și pilastrii de foc roșu, cu grinzile de foc verde, cu podeaua de foc albastru și cu bolta de foc alb, locuit de îngeri ce conduc soarele și luna și toată oastea luminătoarelor.

La intrarea celui de al patrulea cer, îngerul Kemuel, cu cei douăsprezece mii de îngeri nimicitori, îl opri strigînd: „Om născut din femeie și din necurătenie, ce cauți tu printre sfîinții Celui Prea Înalt?” — „Eu sînt fiul lui Amram”, răspunde Moșe, vin să primesc Tora de la Dumnezeu”. Și cum Kemuel era gata să-l prindă cu brațul de foc, Moșe, lovindu-l, îl goni din lume.

După aceea, proleul își urmă drumul, se ridică cale de șazece de ori zece mii distanță, pînă la al cincilea cer unde se afla Hadarniel, care răspîndește cu fiecare cuvînt șaptezece de mii de raze. „Ce cauți aici printre sfîinții Celui Prea Înalt, îl apostrofă îngerul, om născut din femeie și necurătenie?” De cum auzi Moșe glasul lui, ochii săi se umplură de lacrimi, sufletul îi căzu în desnădejde; vru, din înaltul norilor, să se prăbusească în gol. Dar Domnul, îndușat, făcu să se audă o voce ce îl certă: „Din firele ceasuri ale lumii, îngeri pe care eu v-am creat, sînteți creatori de certuri. Cînd an' vrut să-l crez pe Adam, ați venit să-l acuzați în fața mea, zicînd:

— Ce este omul ca să merite să-ți aduci aminte de el? — Și am trebuit să vă ard cu miile spre a îndeplini opera dragostei mele. Trebuie să știți că dacă nu aș fi creat pe om, lumea ar fi rămas un haos și dacă nu-i voi da Tora, se va întoarce în haos”.

La aceste cuvinte Hadarniel se imblîzni și spuse: „Știi, Doamne, că nu îți cunoaștem voința; dacă prin ea vine acest om, îl voi primi cum primește discipolul pe maestrul”. Și cum întovărește discipolul pe maestrul, îl conduse pe Moșe printr-un spațiu pe care un muritor l-ar străbate în cinci sute de ani, pînă într-al șaselea cer, unde îl părăsi zicînd: „Pînă aici am avut datoria să te urc; mai sus, nu pot; flăcările lui Sandalfon m-ar înghiți”.

Sandalfon împletește coroane pentru Cel Sfînt, binecuvîntat fie El, și i le pune pe frunte. Cum se poate ca un înger, se întreabă înțelepții, să incoroneze pe Cel Etern în casa lui? N-o poate face. Dar, după ce Sandalfon a împletit coroana, o imploră; și, de la sine, singură se duce și se așează pe fruntea Domnului. Atunci, toate armatele înălțimilor se cutremură; roatele carului ceresc și ceresul piedestal, animalele cerești ale ceresului echipaj, întonează: „Lăudat fie Domnul în lăcașul Său!”

Cînd Moșe zări pe Sandalfon, ochii lui se umplură de lacrimi, sufletul său desprî; voi din înalt să se arunce în abis. Dar iată cîd de mult ținea Domnul la profet: în aceeași clipă, Sfîntul, binecuvîntat fie El, se coborî El însuși de pe tron și așternu între înger și el Splendoarea sa, ca să poată trece. Și, după ce trecu prîn fața lui Rigjion, care cerceta tainele Celui Etern, și pe dinaintea lui Gelizur, care-i proclamă decretul, Moșe pătrunse în școala Celui Prea Înalt. Acolo, îngerii erau așezați în rînduri ce formau un semicerc și îngerul Zagzaghel le preda Tora.

Cînd Moșe intră, printre rînduri trecu un murmur: „Zagzaghel, Zagzaghel, vei preda tu acestui om Tora Domnului? Nu se va duce să spună oamenilor: — Ea e Tora mea?” Atunci Tora însăși se ridică. Arhanghelul Mihael era la dreapta sa; arhanghelul Gabriel la stînga, Uriel și Rafael, în fața și în spatele ei; purtau patru stindarde, pe

care străluceau apusul și răsăritul, miazăzi și miază-noapte. Și Tora spuse: „Rege al lumii, acest om nu m-a ascultat el chiar înainte de a mă cunoaște? N-a proclamat el Numele tău, n-a respectat Sabatul, n-a onorat pe tatăl și pe mama sa? Nu și-a ferit el gura de minciună și blestem; mina, de furt și crimă; trupul de murdărie; sufletul, de lăcomie? Ce importanță are dacă va zice într-o zi că Tora ta e Tora lui? Cine ascultă Tora nu e ca și cum ar li creat-o el însuși?” Și Sfîntul, binecuvîntat fie-l numele, răspunde: „Moșe, fiul meu, așază-te la picioarele îngerilor mei; cu insumi te voi învăța Tora”.

Tora, cuprinzînd toate problemele, Moșe văzu în primul rînd cele șase lucruri ce au fost create odată cu ea, înainte de facerea lumii: Pocăința, Gheena și Gan Eden, Sanctuarul, Tronul și gloria lui Mesia.

La apa pocăinței, Adam zăcea sculundat, pocîndu-se. Cei răi care treceau, conduși spre Gheena, îi spuneau: „De ce nu vii cu noi să-ți ispășești păcatele? Nu ești tu autorul tuturor păcatelor noastre?” Și el răspundea nelegiuitorilor: „N-am făcut decît o singură greșală; greșelile voastre rămîn ale voastre”. Cei drepti, care treceau conduși spre Gan Eden, îi spuneau: „Tu n-ai făcut decît o singură greșală, ale noastre sînt fără număr. De ce a ta tu se uită, pe cînd ale noastre se șterg?” Și el răspunde: „Singurul meu păcat cuprinde pe toate ale voastre; pînă la moartea păcatului mă voi pocăi”.

Cînd Moșe intră în Gheena, focul infernului se dădu înapoi din fața lui cu cinci mii de distanțe și Nasargiel, îngerul Gheenei, întrebă pe profet: „Cine ești?” — „Sînt fiul lui Amram”. — „Locul tău e aici, e în Gan Eden”. — „Am venit să văd, în Gheena, justiția Domnului”. Atunci Nasargiel îi arătă supliciile păcătoșilor și locul numit Alukah, și locul numit Tit-Yawen, și locul numit Abadon, unde toți păcătoșii torturați strigă către Moarte: „Moarte, Moarte, dă-ne moartea!” Și Moșe spuse Domnului: „Rege al lumii, crută-mă pe mine și pe Israel de Gheena”. Dar Dumnezeu răspunde: „Cel Etern nu cunoaște favoarea, nici pentru tine, nici pentru Israel; cine face rău cade în Gheena; cine face bine, urcă în Gan Eden”.

Cînd Moșe intră în Gan Eden, lumina paradisului îi ieși într-o întîmpinare cinci mii de distanțe și Șamsiel, îngerul din Gan Eden, îl întrebă: „Cine ești?” — „Sînt fiul lui Amram”. — „Locul tău e aici, ci pe pămînt”. — „Am venit să văd în Gan Eden justiția Domnului”. Atunci Șamsiel îi arătă cei șaptezece de mii de arbori cu parfum paradisiac, dintre care cel mai mărunț e cel mai prețios dintre toți și conține cinci sute de mii de arome de fructe, ce nu seamănă nici una cu aromele de pe pămînt; îi arătă pe cei drepti înveșmînați în glorie, tîind în mișcare lor ramuri de mirt, așezați pe haldachine ornate cu frunze de viață de aur, dinaintea unor mese de perle, pe jeturi de safir, din care izvorăsc patru riuri — unul de lapte, altul de miere, unul de vin și unul de nard — și-i arătă cele mai înalte scaune, acelea ale lui Abraham, Isaac și Iacob. De cum zăriră patriarhii pe profet, îl binecuvîntară, spunînd: „Binecuvîntat fie acela care îndeplinește făgăduințele noastre!”

Cînd Moșe pătrunse în sanctuarul de sus, Metatron, îngerul Sanctuarului îi spuse: „Priveste, vei face și jos un sanctuar”. Vălrile Sanctuarului — albe, violete, purpurii și cărămizii — erau făcute din aripile îngerilor; făclia Sanctuarului purta astre și masa, cîmpii nesfîrșite; găleata conținea oceane, pe altarul jertfelor ardeau rugăciuni; pe altarul mirodurilor fumegau sufletele.

Cînd Moșe se apropie de Mesia, văzu că fruntea acestuia era împodobită cu șapte diademe de aur. Sfîntul, binecuvîntat fie El, arătîndu-l pe Moșe, zise: „Acesta începe opera ta, vei vrea tu oare s-o desăvîrșești? A dezrobi pe Israel din sclavia lui Farao, tu vei dezrobi pe oameni din sclavia răului. El a dat lui Israel apa și mana, tu vei da oamenilor pacea și dreptatea, învățîndu-i preceptele Torei. El va conduce pe Israel spre Pămîntul Făgăduinței; îndeplinind făgăduințele Torei, tu vei face din tot pămîntul o țară a făgăduinței. Dar: păcătoșii, cu păcatele lor, te vor pune sub jug de fier; vor înăbuși respirația ta; limba ta va fi lipită de cerul gurii, toate sufletele tuturor (tinuturilor și tuturor epocilor) vor fi suferința ta. Vrei să înduri toate acestea?”

Și Mesia răspunde: „Cu bucurie în inimă voi primi toate durerile, numai ca nimeni din Israel să nu rămînă pierdut, ca nimeni diute popoarele lumii să nu fie pierdută și ca toți să fie ajutați prîn mine. Nu numai acei ce vor trăi în timpul meu, ci și acei care au trăit pînă la mine; nu numai acei ce vor muri în zilele mele, ci și cei care au

(Continuare în pag. IV-a)

Expoziție românească la Tel Aviv

În cadrul muzeului din Tel Aviv a fost organizat, la jumătatea lunii trecute, expoziția „Arta română contemporană”. Expoziția cuprinde 134 tablouri, 55 lucrări de grafică și 14 sculpturi. Sînt expuse lucrări ale unor maeștri consacrați, printre care Corneliu Baba, Ciourenescu, Marinus Bunescu, Catul Bogdan, Dumitru Ghiță, Ioan Pacea, ca și ale unor tinere talente, printre care Sabin Bălașa și Mircea Milcovici.

În cadrul unei conferințe de presă care a avut loc înainte de vernisajul expoziției, criticul de artă Mircea Deac, directorul expoziției, a făcut o expunere asupra dezvoltării artelor plastice în Republica Socialistă România.

Expoziția s-a bucurat de mare succes, fiind vizitată zilnic de un mare număr de iubitori de frumusețe, fiind vizitată zilnic de un mare număr de iubitori de frumusețe, fiind vizitată zilnic de un mare număr de iubitori de frumusețe.

ȘI MUNTELE SINAI FUMEGA TOT...

(Urmare din pag. I-a)

Un sfert de veac de la catastrofă — un sfert de veac de la salvare. După noaptea care neagră a martiriului, răsărit-au zorile libertății.

O, dacă filele calendarului aceluia ar fi putut fi întoarse, dacă ostirile eliberatoare ar fi eliberat Clujul și Oradea, Satu-Mare și Sighet cu câteva luni mai devreme, comunitățile acestea care erau fiecare dintr-însele, nu ca „comunități mame în Israel”, ar fi fost salvate de la pieire, așa precum salvați am fost noi de la o moarte sigură la 23 august al aceluia 1944.

Sfântul de veac care a trecut e, deci, plin de învățătură pentru umanitatea întreagă, pentru rămășițele poporului evreu de pre-tutundeni, pentru evreii români mai cu seamă. Să stăm deci să tălmăcim cele împlănite, nu ca un Ieremia modern ce se tînguia pe ruinele așezărilor sale pustiite, ci ca un Isaia care amestecă lacrimile de jale cu celea de

recunoștință și care privește totodată spre viitorul reînălțării țării.

Fie amintirea sfinților noștri mucenici de-a pururi binecuvîntată! Fie ca nemărginita lor jertfă să nu fi fost zadarnică și cuvîntul Decalogului „Să nu uciți” לא תרצח să călăuzească oamenii și noroadele. Fie ca memoria omenirii să rămînă în veci trează, pentru ca astfel ea să poată clădi pe ruinele unei lumi ce s-a mistuit în focul războaielor și în fumul cuptoarelor, o lume a păcii și dreptății.

פָּעוּת הַחַיִּים הַחַיִּים Pace vouă celor care neclintii ați fost în dreapta credință, neabătută ați rămas în lupta voastră pentru dreptate, oameni întregi v-ați păstrat pînă la urmă!

פָּעוּת הַחַיִּים הַחַיִּים Pace vouă, suflete scumpe și dragi מִסְכָּרֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁכֵּתוּבָה עֲלֵיהֶם קְדוּשָׁה Pace vouă, obști sfinte, cei care v-ați dat viața „pentru sfințirea numelui lui Dumnezeu”.

Amintește-ți, Doamne, spre bine, împreună cu toți dreptii lumii!

יִזְכְּרֵם אֱלֹהֵינוּ לְטוֹבָה עִם צְדִיקֵי עוֹלָם

NOUA ENCICLOPEDIIE IUDAICA ÎN CURS DE APARIȚIE

După o perioadă de șase decenii se lucrează în prezent, din nou, pentru prima dată, la o mare operă enciclopedică evrească, în limba engleză. Cele 14 volume vor apare pînă în 1971 și vor cuprinde 10 milioane cuvinte. În acest proiect de vaste proporții este angrenat un colectiv redacțional de 120 persoane, care este ajutat de sute de colaboratori din multe țări ale lumii.

Ultima enciclopedie evrească în mai multe volume a apărut la începutul secolului în America, sub conducerea redacțională a lui Isidor Singer. De atunci, în viața evrească s-au petrecut transformări radicale: tragedia evreimii europene; deplasarea centrului diasporei în America; apariția statului Israel — trei aspecte hotărîtoare, fiecare cu stera ei bine definită.

Influența patrimoniului spiritual evreiesc asupra culturii occidentale și aportul unor personalități evreiești la viața spirituală în genere umplu 9000 de pagini. Peste 50 de laureați ai premiului Nobel sint evrei; Einstein și Freud au deschis noi perspective științifice. Pictori ca Modigliani, Chagall, sculptorul Epstein, muzicieni ca Mahler, Schenberg, Bloch, au revoluționat arta. În însuși miezul științei iudaice s-au petrecut schimbări fundamentale, iar surburile de la Marea Moartă, găsite în 1947, precum și recente descoperiri de la Masada, au dat activității de cercetare istorică o nouă orientare.

Planul pentru o nouă mare lucrare enciclopedică a fost elaborat de dr. Nahum Goldmann — se știe că după primul război mondial, d-sa a editat, în colaborare cu Jacob Klatzkin, „Lexiconul iudaic”. Acest lexicon a fost dus numai pînă la litera „L”. Singura lucrare de acest gen ce a fost dusă pînă la capăt este „Universal Jewish Encyclopedia” în 10 volume, sub redacția lui Isaac Lachman, dar care are un caracter de popularizare.

Pentru a se pune la punct proiectul pentru o nouă enciclopedie științifică a luat ființă, în 1964, în America, o fundație de cercetare, al cărei președinte este dr. Joseph Schwartz. Cîrînd, acest centru de cercetare s-a mutat la Ierusalim, redactor-șef fiind numit dr. Cecil Roth, iar colaborator apropiat, dr. Geoffrey Wigoder.

Dr. Wigoder a subliniat greutatea inerentă unei astfel de opere lexicale, întrucît în prezent există puțini savanți pentru activitatea de cercetare în domeniul iudaismului. În activitatea de cercetare istorică a iudaismului german, de exemplu, această penurie de specialiști se face cu deosebire simțită.

Primul pas pentru pregătirea redacției unui lexicon a constat în întocmirea unei liste complete de noțiuni-cheie, care au apărut anterior în lexicoanele iudaice. Această listă însumează 70 000 de titluri. Dintre acestea, noțiunile de istorie evrească sint cele mai numeroase, atingînd un milion și jumătate de cuvinte. Pe locul doi în ordinea importanței se află contribuția evreilor la cultura universală și însumează un milion de cuvinte.

Activitatea de redactare a acestei opere enciclopedice este împărțită în douăzeci de mari domenii, fiecare aflîndu-se sub conducerea unui erudit de faimă mondială.

De ex. pentru limbile ebraică și semite: Zeev Ben Chaim; istorie evrească: Ch. Hillel Ben Sasson; literatura rabinică: Israel Brodie; filozofie: Hugo Bergman; drept iudaic: Menachem Elon; biblie: Harold Ginsberg; talmud și midraș: Iehuda Goldin; filozofie evrească: Arthur Hyman; literatură medievală ebraică: Abraham Katsh; artă: Stephen Kayser; literatură modernă idiş: Sol Liptzin; perioadă celui de-al doilea temple: Abraham Sehailit; mistică: Gershom Scholem; contribuția evreilor la cultura universală: Israel Shamah; literatura modernă ebraică: Ezra Spiechandler; iudaică: R. Werblowsky.

Colectivul ce se ocupă cu perioada catastrofei iudaismului european a fost condus de dr. Schaul Esch. După moartea acestuia, în locul său a fost numit dr. J. Melkman, secundat de dr. Jacob Robinson.

Primul volum va fi o carte-index, care va cuprinde și reproduceri în culori a unor vechi documente și manuscrise ebraice. Planul mai prevede o colecție de benzi de magnetofon, de filme și diafilme — cu imprimări din muzică liturgică și voci de personalități istorice. Un număr de muzee și biblioteci, precum și colecționari particulari, au pus la dispoziție materialul de care dispun, pentru efectuarea celor 20 000 de înregistrări.

Pentru prima dată în istoria lexicală evrească, o parte a acestei activități este realizată de computeri, care rezolvă punerea la punct a nomenclaturii alfabetic. realizarea indicilor, numerotarea paginilor și corectura pentru tipar.

La tipărirea enciclopediei vor fi folosite cele mai moderne mașini. În felul acesta se va reuși editarea unui volum de aproape 1 000 de pagini, într-un tiraj de 25 000 exemplare, în decurs de două săptămîni. Se preconizează ca durata imprimării celor 14 volume să nu depășească șapte săptămîni.

MOȘE PRIMEȘTE TORA

(Urmare din pag. III-a)

murit din primele zile pînă în zilele mele; nu numai aici care au murit la naștere, ci și aici pe care ai vrut să-i crezi și nu i-ai creat. Doamne. Fă ca toți fiii lui Adam, împreună cu Adam, să fie mințuți prin suferințele mele, voi îndura toate suferințele. Învăță Tora, Moșe; tu o vei preda; eu o voi desăvîrși!”

Spre a învăța Tora, Moșe nu mîncă și nu bău patruzeci de zile și patruzeci de nopți. E cu puțință, se întreabă rabi Meir, ca un om să trăiască patruzeci de zile și patruzeci de nopți fără să bea și să mîncească? Dar Moșe, răspunde tot el, realiza ceea ce au dictat îngerii: Cînd te duci într-o cetate trieste ca locuitorii ei. Cînd de dragul lui Abraham, îngerii au coborît pe pămînt, unde oamenii beau și mînceau, au băut și au mîncat și ei. Cînd Moșe urcă pentru Dumnezeu în ceruri, unde îngerii nu beau nici nu mînceau, n-a băut și n-a mîncat nici el.

Și cum, se întreabă rabi Eliazer bar Achin, putea și Moșe, acolo în cer, cînd e și zi și cînd e noapte? Căci, în preajma Domnului, întunericul nu e lumină? Dar cînd Moșe vedea soarele prosternîndu-se în fața Celui Sfînt, știa că pe pămînt e ziua.

Timpe de patruzeci de zile și patruzeci de nopți Moșe studie Tora, învățîndu-i pe copiii lui Israel că zi și noapte trebuie să studieze Tora, căci Tora cuprinde reguli pentru orice lucru: pentru masă și pentru post, pentru îmbrăcăminte și pentru adăpost, pentru sîmîntă și pentru recoltă, pentru om și animal, bogat și sărac, război și pace, doliu și sărbătoare, pentru rugăciune și jertfă, pentru sacrificiu și pocăință, pentru pedeapsă și iertare, pentru justiție și pentru dragoste.

Timpe de patruzeci de zile și patruzeci de nopți el studie Tora, căci, pentru a merita coroana regelui, nu e nevoie decît de trei virtuți: coroana pontifului reclamă douăzeci și patru; dar coroana Torei cere mai mult de patruzeci. Ci, iată, spune rabi Chija bar Aba, cît de mult e Tora mai mare decît lumea: pentru a crea lumea nu i-au trebuit Domnului decît șase zile; pentru a-i da Tora i-au trebuit însă patruzeci.

Timpe de patruzeci de zile și patruzeci de nopți Moșe studie Tora; dar ceea ce învăța noaptea, uita ziua. Și spuse Celui Etern: „zadarnic mă înveți, zadarnic învăț; căci Tora e Tora, pe cînd Moșe nu e decît Moșe”. Ce făcu atunci Dumnezeu? Luă două table de safir, pe care le făcuse în a doua primei zile de Șabat, la sfîrșitul creației și, cu mina-i proprie, gravă pentru Moșe Tora. Aceste două table nu erau mai înalte, nici mai late decît de șase picioare și cu toate acestea a putut scrie cele zece porunci și, între liniile celor zece porunci, cele 247 ordonanțe și cele 365 interdicții ale Torei. Și aceste table erau astfel făcute încît scrisul se putea citi peste piatră, pe dedesubtul pietrei și prin piatră; și deși era cea mai dură dintre pietre, ea se putea înfășura ca un pergament și n-avea greutate.

În timp ce Dumnezeu scria pe safir, Moșe văzu trăsături și semne pe care Domnul le desena ca pe niște coroane legate de literale Torei. Îl întrebă pe Cel Sfînt, binecuvîntat fie El: „Rege al lumii, de ce aceste semne? De ce aceste trăsături? Fără coroane, literele n-ar fi deajuns? Dumnezeu îi răspunde: „După multe generații se va ridica un om, Akiva, și peste fiecare dintre aceste semne și trăsături va însemna gînduri noi”. — „Rege al lumii, îngăduie-mi să-l văd”. — „Întoarce-te și umbli”.

Moșe se întoarse, merse și se așeză într-o opă bancă a școlii lui Akiva; și ascultă pe învățat pîndind Tora discipolilor săi. Dar această Tora Moșe n-o înțelegea de fel, căci Tora pe care o preda Akiva era pînă de idei noi, pe care Dumnezeu nu le împărtășise lui Moșe. Discipolii lui Akiva întrebau pe profesorul lor: „Rabi, de la cine ai primit această Tora?” Și Akiva răspundea discipolilor săi: „De la Tora dată de Dumnezeu lui Moșe, pe muntele Sinai”.

Atunci Moșe îl întrebă pe Cel Etern: „Doamne, cum e cu puțință acest lucru? Nu recunosc Tora pe care mi-ai dat-o! Această nouă învățătură este ca Tora?” Și Dumnezeu îi răspunde: „Există cincizeci de porți ale cunoașterii. Eu ți-am deschis patruzeci și nouă, dar ultima îți va rămîne închisă, căci orice om, fie el chiar Moșe, nu poate să știe totul. Tora pe care o știi acum n-o cunoști în cele o mie de sensuri pe care le vor cunoaște ceilalți în decursul veacurilor; căci ea va vorbi în fiecare secol limba aceluia veac; dar ceea ce va găsi fiecare veac se găsește de pe acum în ea; și orice Tora nouă va fi tot Tora”.

„Dar, de ce veni-va Akiva atît de tîrziu în veac? răspunde Moșe; și de ce să alegi un Moșe cînd ai un Akiva?” — „Taci, căci așa e porunca mea: Moșe se potrivește cu epoca lui Moșe și Akiva cu vremea lui Akiva”. — „Atunci, arată-mi, Doamne, răsplată sa”. — „Întoarce-te, mergi și privește”.

Moșe se întoarse, merse și privi; și văzu pe Akiva sfîrtecat de piepteni de fier. „Rege al lumii, țipă el, asta e răsplată ta?” — „Taci, căci așa e voia mea; cel rău primește

pe pămînt recompensa celor câteva fapte bune pe care le-a săvîrșit și, în Gheena, pedeapsa pentru toate răutățile sale: cel bun primește pe pămînt pedeapsa pentru cele câteva păcate pe care le-a comis și în Gan Eden răsplată pentru toate faptele sale bune”.

Între timp bătuse ceasul în care Cel Etern trebuia să pună în mișcare lui Moșe tablele de safir. Atunci Samuel, îngerul morții, răsări din genuni; era atît de mare că îi-ar fi trebuit de șapte ori cinci sute de ani ca să străbată distanța de la picioarele lui la creștet; și din cap pînă la tălpi era acoperit cu ochi ce priveau fix. Moșe se rugă de Cel Etern: „Doamne, Dumnezeu meu și al părinților mei, fă ca să nu cad niciodată în mișcările lui”. — „Taci, răspunde Dumnezeu, căci așa e voia mea: fiecare om trebuie să moară. Dar, dacă copiii lui Israel vor urma Tora, Israel nu va muri niciodată. Căci această Tora pe care ți-o dau azi, cu inșimă, Cel Etern, ascult de ea. Prin aceeași Lege care desparte Șabatul de celelalte zile, am despărțit ziua de noapte și în las despărțite; prin aceeași Lege care desparte pe Israel de celelalte popoare, am despărțit pămîntul de mare și în las despărțite; prin aceeași Lege care desparte răul de bine am despărțit lumea de haos și în las despărțite. Și iată, n-ai să ai un rege pămîntean care face un dar, dar pe el însuși se păstrează; Eu îți dau Tora și odată cu ea mă dăruiesc și Eu ție. Nu sint ca regii pămînteni care ordonă slugilor, dar care el nu le dă ascultare; dacă tu îmi ordoni, profetul meu, în virtutea Legii mele, Eu stăpînul tău, în virtutea Legii mele, te voi asculta. Și, acum adă-ți aminte că Tora mea e justiție și iertare: căci dacă n-ar fi decît iertare, păcatul n-ar nimeri lumea? Și dacă n-ar fi decît judecată, cum n-ar distruge justiția pe păcătoși? Că dacă-ți este îngăduit să Mă privești față în față, cînd obrazul meu va fi justiție, al tău va fi iertare”.

Și cum Moșe primea cu mișcările sale tablele de safir, splendoarea Torei îi ilumină chipul și această splendoră nu-i mai părăsi fața. Și binecuvînta Tora, zîcînd: „Binecuvîntat fii Tu, Eternule. Dumnezeu nostru, care alegi Legea ta și poporul tău și care binecuvîntezi poporul tău cînd acesta alege Legea ta.”

Dar, împrejurul lui Samuel s-au mai ivit și alți îngeri: Af, îngerul miniei; Hemah, al furiei; Dumah și Mavet, Raghel, Bariel și Ierahmeil; și cu ei tipau toți. Arelim, Malakim, Hașmalim, Tarșim, Șinanim și Ofanin: „Rege al Lumii, vrei să încredințezi pulberii și neantului Tora născută înainte de a fi mările și dealurile, Tora, înțelepciunea ta, tezaurul, infinitul Tău?” — „Răspunde-le”, spuse Cel Etern lui Moșe. „Mă voi arde cu respirația gurii lor”. — la tronul gloriei mele și răspunde-le”.

Atunci Moșe vorbi: „Ce cuprinde această Tora pe care Dumnezeu mi-o va da: Eu sint Cel Etern Dumnezeu tău, care te-a scos din țara Mitram, din casa sclaviei; și ăi servit voi în Mitram îngerii ai cerului, ăi servit voi pe Farao? Nu vei avea alt Dumnezeu; locuiri voi printre idolatri, aveți nevoie să vă sfărîmați idolii? Adu-ți aminte de Șabat, spre a o sfinți; care e munca voastră, spre a cere odihnă? Uei onora pe tatăl și pe mama ta: unde sint tații și mamele voastre? Nu vei ucide, nu vei fura, nu vei face tirăgoșii; cunoașteți voi furtul, crima, desfrîul? Tora cerului e făcută pentru pămînt, să coboare deci pe pămînt!”

Dar toți îngerii se îngrămădeau în roiri de flăcări, vînd să-l nimească pe Moșe. Atunci Dumnezeu aruncă pe umerii profetului mantia gloriei nevăzute și-i spuse: „Coboră!” Și Moșe coborî, ducînd în brațe tablele Torei și pe chipul său splendoarea Torei.

În același ceas, după rabi Iohanan ben Levi, Satan se prezintă în fața Celui Etern și-l întrebă: „Rege al lumii, unde e Tora?” — „Am dat-o pămîntului”. Satan se duse și întrebă pămîntul: „Unde e Tora?” Pămîntul răspunde: „Doimul singur îi cunoaște calea, el singur îi știe locul”. Merse la mare, care-i strigă: „Nu e la mine”; la prăpastie, care-i strigă: „Nu e cu mine”; la ciurmă și la moarte care-i strigară: „Am auzit vorbindu-se de ea, dar unde este nu știm”. Satan se reîntoarse la Dumnezeu zîcînd: „Rege al Lumii, am căutat Tora pe tot pămîntul și n-am găsit-o”. „Du-te la fiul lui Amram”.

Satan se duse la Moșe, care coboră muntele și îl întrebă: „Unde este Tora pe care ți-a dat-o Cel Etern?” Ci, Moșe, care o ascunsese sub mantia nevăzutei gloriei, răspunde: „Cine sint eu ca Dumnezeu să-mi dea Tora?”

Atunci Dumnezeu certă pe profet, zîcîndu-i: „Cum, fiul meu, ai mințit?” Dar Moșe răspunde în fața lui Dumnezeu: „Rege al lumii, ai avut un tezaur ascuns de care te bucuri în fiecare zi; și eu să mă fălesc că am acest tezaur?” Și Dumnezeu spuse slugilor săi: „Pentru că te simți mic în fața Torei mele, iată: va purta numele tău”. Astfel precum stă scris „Aduceți-vă aminte de Tora lui Moșe, slugiloror meu”.

Sinagoga din Dej

GRAMATICI ALE LIMBII EBRAICE ALCATUITE DE AUTORI ROMANI

Interesul pentru limba ebraică în Biserica creștină, atât cea de răsărit, cât și cea de apus, apare târziu, abia spre finele evului mediu. Începând cu perioada Renașterii, textul Biblic a început să fie cercetat ca orice literatură antică, iar pentru deplina lui înțelegere s-a recurs la limba originală în care a fost scris, adică la limba ebraică. Pentru studiul unei limbi trebuie să se înceapă mai întâi cu gramatica respectivă. De aceea, în apus, au început să apară gramatici ale limbii ebraice, care să ajute pe cei interesați să pătrundă în tainele acestei limbi. De acum încep să facă epocă gramatici ale limbii ebraice, cum de exemplu cea în limba germană a lui Gesenius, cea în engleză a lui Davidson și cea în franceză a lui Ghabot.

După cum se știe, catedrele de limbă ebraică erau numai pe lângă universități și, în deosebi, pe lângă facultățile de teologie.

Facultatea de teologie a universității din București a luat ființă pe la finele secolului trecut (1881 sau 1884). Biserica ortodoxă începuse să-și pregătească din timp, la universitățile occidentale, elementele care să ocupe catedrele unei facultăți după cerințele timpului. Unele din aceste elemente începuseră să tipărească lucrări de specialitate. Facultatea de teologie din București, cum am amintit, s-a înființat târziu. Din această cauză și gramaticile limbii ebraice, la noi în țară, apar târziu.

Le indicăm aici pe cele cunoscute de noi. Reamintim că, aici, ne ocupăm numai de gramaticile limbii ebraice compuse de către autori creștini.

I. M. Nitzulescu, *Elemente de gramatica limbii ebraice*, București, Tipografia jurnalului „Liajoet”, 1877, p. 184, format 15/22 cm.

Dr. N. Nitzulescu s-a născut în comuna Burlănești, jud. Ialomița, la 19 sept. 1837. Terminase cele șapte clase de liceu la Sf. Sava din București, iar licența și doctoratul în teologie la Leipzig (1865 și 1875). Dovedindu-se un bun semitolog, fusese cooptat ca membru al societății orientalistice germane. Deoarece prin cel de-al șaptelea deceniu al secolului trecut se tot vintura ideea înființării unei facultăți de teologie, pe lângă universitatea din București, iar pentru ocuparea catedrei de Exegeza Vechiului Testament se cereau anumite lucrări de specialitate, dr. N. Nitzulescu a dat la iveală gramatica sa.

După cum însuși spune în prefața lucrării, la întocmirea gramaticii, autorul s-a servit mult de gramaticile în limba germană ale lui H. Ewald „Kritische Grammatik der hebräischen Sprache”, Leipzig 1865 și „Ausführliches Lehrbuch der hebräischen Sprache”, Auflage, Göttingen 1870.

După exemplul gramaticilor germane, dr. N. Nitzulescu și-a împărțit lucrarea în subdiviziunile cunoscute: fonetică, morfologie, și sintaxă. La universitate, limba ebraică nu se predă ca la un heder. La un heder, copilul începe studiul ca la o școală primară, adică predarea se face empiric. Din contra, la universitate, unde studentul cunoaște atât gramatica limbii sale materne, cât și pe cea a unei sau chiar a mai multe limbi străine, se intră direct în materie. După arătarea alfabetului ebraic și indicarea celor cîteva reguli fonetice, se trece direct la morfologie, arătându-se cum se face flexiunea, adică declinarea substantivelor și conjugarea verbelor, trecându-se apoi la sintaxă, cu care se termină de obicei studiul gramaticii ebraice. De aceea, la facultățile de teologie creștine, unde se studiază ebraica, gramatica se predă într-un an (o oră sau două pe săptămână). În anul al II-lea ori chiar al treilea (la unele facultăți), se citește și se explică textul biblic, adică se face exegeza lui.

După cum se vede chiar din titlu, gramatica lui N. Nitzulescu este elementară, fiind concepută numai pentru inițierea în structura limbii ebraice. De altfel, după uzul predării limbii ebraice la facultățile de teologie creștine, nici nu se putea face o lucrare exhaustivă. Într-o atare gramatică se urmărește să se dea studentului elementele de bază ale limbii, ca apoi el să se încumete să compare textul ebraic cu textul Septuagintei.

2. Dr. Constantin I. Popescu, *Gramatica limbii ebraice*, București, Sococu, 1904, 176 p.

Autorul acestei gramatici s-a născut în Tirgoviște, la 10 iulie 1862. După absolvirea seminarului central din București și a facultății de teologie, a funcționat cîteva ani ca profesor de religie la gimnaziul din Tirgoviște. Obținând o bursă pentru studii în străinătate, a plecat la Cernăuți, unde și-a luat doctoratul în teologie, în 1896. Toți tinerii, care mergeau în străinătate, făceau aceasta cu gândul ca, reîntors în patrie, vor ajunge profesori de universitate.

Dr. C. I. Popescu a insistat îndeosebi pentru catedra de Exegeza Vechiului Testament, cum am amintit, vacantă prin decesul lui N. Nitzulescu. Fiindcă la ocuparea unei catedre universitare se cer lucrări de specialitate respectivă, C. I. Popescu a tipărit, în anul 1904, gramatica de care ne ocupăm. Deși la universitate a ajuns contracandidatul

său, diaconul Ioan Popescu-Mălăești, gramatica lui C. I. Popescu s-a bucurat de mare trecere în lumea studențească, fiindcă era alcătuită numai din elementele cele mai generale. Așadar, față de gramatica lui Nitzulescu, cea a lui C. I. Popescu nu înregistra un progres. Acest fapt se datoră poate și grabei cu care autorul a căutat să-și publice o lucrare, spre a-și justifica candidatura la catedra de Exegeza Vechiului Testament. Dar, cum am amintit, după manualul acesta s-au pregătit, pentru examene la ebraică, multe serii de studenți.

3. M. I. Mihăileanu, *Gramatica limbii ebraice*, București, Carol Göbl, 1904, p. 112.

Despre autor nu știm decît foarte puțin. Bănuim că și acest autor și-a scris gramatica tot în vederea concursurilor pentru ocuparea catedrei de Exegeza Vechiului Testament. Să fi scris-o cu scop comercial este exclus, deoarece cumpărătorii nu erau decît studenții de la teologie care, în anii 1904—1907, nu treceau de 30—40 (în anul I), cînd se predă ebraica.

După cum spune în prefața cărții, M. Mihăileanu și-a întocmit gramatica sa după Nitzulescu și după cea franțuzească a lui Chabot: aceasta din urmă începuse să fie utilizată pe o scară largă în țară. Opusculul lui Mihăileanu nu este decît un rezumat al gramaticii ebraice, deoarece este extrem de simplificată.

4. Diaconul Ioan Popescu, *Gramatica limbii ebraice și biblice arameice*, București, Carol Göbl, 1904, p. 158. A doua ediție a acestei lucrări a fost publicată sub numele de dr. I. Popescu-Mălăești, *Elemente de gramatică a limbii ebraice*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Craiova, Samitca, 1921, p. 258.

Pr. Ioan Popescu s-a născut la 30 martie 1874, în comuna Mălăești din jud. Prahova. De aci și numele său de Popescu, de care am amintit mai sus. După terminarea seminarului central și a facultății de teologie din București a făcut studii în ramura Vechiului Testament la Berlin și Strassbourg, obținînd în anul 1903 titlul de doctor. A publicat mai multe lucrări în specialitatea sa. Popescu-Mălăești își însușise tenacitatea profesorilor germani. Sever cu sine însuși, era și mai sever cu studenții. Îi mergea renumele de cel mai riguros dintre profesori. Despre el se povestește că pe un student căruia nu-i intra deloc în cap ebraica, l-a trînit de 15 ori la examen, încît respectivul a terminat facultatea nu în patru ani, cum era normal, ci în opt.

Gramatica lui Popescu-Mălăești este cea mai extinsă dintre gramaticile ebraice apărute în limba română și scrise de autori neevrei.

Preot T. Negoită, *Elemente de gramatică ebraică*, București, Editura Institutului biblic, 1946, p. 144.

Pr. T. Negoită, cunoscut mai bine sub numele de Athanasie Negoită, s-a născut la 3 iulie 1903, în comuna Seaca, jud. Teleorman. A terminat seminarul central în 1926, iar facultatea de teologie în 1930, după care a fost trimis pentru doi ani, la studii, în Ierusalim. Dar fiindcă în acel timp se țineau cursuri de ebraica perioadei medievale, iar nu cea a perioadei biblice care-l interesa direct, tinărul licențiat a mers la *Ecole biblique et archéologique française*. Reîntors în țară în 1932, după obținerea titlului de doctor, a fost recomandat conferențiar de studii biblice la facultatea de teologie din București, predînd cursul de arheologia biblică și noțiunile de limba ebraică. În anii 1947 și 1948, după pensionarea lui Gala Galaction, a succedat întregii catedră de Vechiul Testament.

Fiindcă toate gramaticile de limba ebraică, în românește, se epuizaseră, iar studenții fără frecvență cereau mereu o atare carte, Pr. Negoită a întocmit o gramatică pentru începători, căreia i-a dat titlul de mai sus. Inconveniențele întîmpinate la tipărirea acestei gramatici sînt arătate în prefață. Era imediat după războiul hitlerist, cînd nici o tipografie din țară nu mai avea literă ebraică suficientă, din care cauză, în unul și același cuvînt au trebuit să fie utilizate corpuri de literă diferite.

Gramatica doctorului Negoită urmează cunoscuta diviziune: fonetică, morfologie și sintaxă, indicîndu-se numai ceea ce era absolut necesar pentru un începător în tainele limbii ebraice. Această gramatică a fost mult căutată de studenți; numai în trei ani s-au epuizat toate cele o mie de exemplare cîte fuseseră tipărite.

În prezent, dr. Ath. Negoită este membru al Societății de istorie și filologie din România, secția orientalistă, în cadrul căreia a susținut mai multe conferințe publice, de specialitate semitologice. D-sa se ocupă mai ales de manuscrisele descoperite la Marea Moartă, despre care a scris numeroase articole în revistele românești și străine.

Gramaticile limbii ebraice, amintite mai sus, au adus servicii cercetătorilor de limbă română ai Bibliei.

cea de profesor Ioan Popescu-Mălăești

A XI-a poruncă: SA NU UIȚI!

de OTTO RAPPAPORT

Nimeni nu-mi poate lua în nume de rău faptul că de douăzeci de ani amîn mereu această întîlnire. Chiar și ultimul laș se zbate să nu ucidă speranța. Nu este ușor să te întîlnești nici cu acei morți a căror realitate e certificată cu cruce dăltuite în marmoră sau stejar. Or, destinul morților care mă cheamă pe mine, de două decenii, fără întrerupere la locul dantesc al încercărilor lor jură seamăn, părea incert, neînțeligibil — Doamne iartă-mă, confuz, căci auzeam numai de la străini povești din depărtări, că n-are rost să-i mai aștept cu pieine caldă și cu cămașă curată, căci au murit.

Fiindcă n-am veghiat la căpătîiul lor, n-am pășit în urma sîcrîiului înspre cimitir, n-am spus flori pe bolovanii calzi ai gropii și de ziua morților n-am aprins o luminare pe mormînt, se va înțelege că nu puteam lua la cunoștință fără rezerve, fără suspiciune înprejurările și faptul morții lor. Cu toate măturările lor Thomas Mann și Arthur Miller, Jorge Semprun și lord Russell sau ale lui Eichmann și Hess, în sinea mea am refuzat să cred că ar fi adevărat tot ce se spunea.

Ani de-a rîndul, de pildă, mergînd noaptea spre casă, nădăjduiam, în taină, că tatăl meu stă cu bocceana lui pe trepte și mă aștepta. Nu mă puteam supăra pe el că s-a întors atît de tîrziu de la străini, din depărtări. Dacă l-au dus, contrar vrierii sale, atît de departe de vatra lui, a mai zăbovit și el nișel prin lume ca să vadă ce se mai întîmplă — gindeam. Și chiar dacă va intrîzia, vine el negreșit, trebuie să vină, ca să isprăvim discuția întreruptă atît de subit și neașteptat, acum douăzeci și cinci de ani, cînd ne-am văzut pentru ultima oară.

N-a venit. Tot așteptîndu-l au trecut anii, toată tînsrețea mea, și el n-a venit.

Pînă ce într-o zi am citit prin ziare că la 16 aprilie 1967 se va dezvelii la Auschwitz opera a patru sculptori italieni și a doi arhitecți polonezi. monumentul; mormîntul comun a patru milioane de polonezi, ruși, olandezi, greci, francezi, evrei, cehi, sirbi, italieni, danezi, norvegieni etc., bărbați și femei, moșnegi și sugaci, torturați și uciși de hitleristi...

Nu mai puteam aștepta. Am pornit spre Auschwitz ca să mă întîlnesc cu morții negîroși: ca să termin discuția aceea întreruptă acum douăzeci și cinci de ani. Căci — mi-am zis — omî trăi nu într-un ev deștept, chibzuit, modern și rațional, dar de la înmormîntarea părintelui său — tot nu poate lipsi omul.

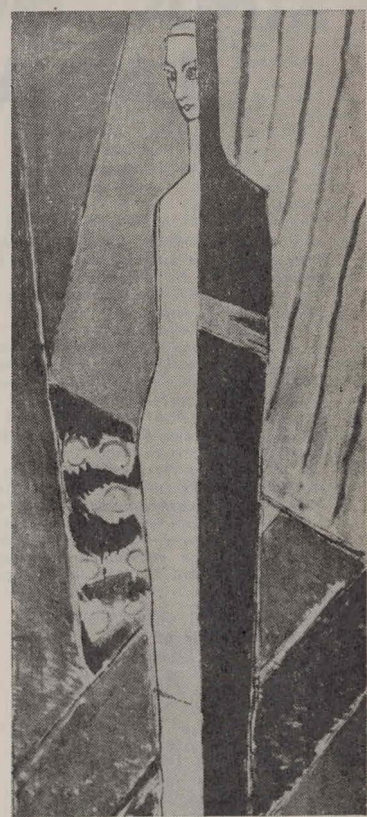
Și am pornit. La hotelul din Katowice m-a trezuit în zori de zi cîrîpîtul dulce al păsărilor. Cînd am pornit spre Auschwitz, casele, pomii înfloriți și cîmpurile se scaldau în razele aurii ale soarelui. Un vînt blînd de dimineață adia printre faldurile steagurilor tricolore, deasupra caselor. Pe ziduri și garduri — albișe negre cu litere de foc strîgă spre cer: nu uitați!

Eu n-am văzut niciodată aceste plauri. În zădar cătiseam descrieri amănunțite și precise. Nu puteam să-mi imaginez nici o clișă cum arată peisajul unde oamenii au fost arși de vînt sub cerul liber al lui Dumnezeu, așa cum se ard vreascurile, rădăcinile sau cocieni de porumb. Cei care șed tăcuți în mașină cunosc prea bine aceste meleaguri. Ei au mai umblat pe aici, acum douăzeci și trei de ani. Și atunci era o zi de primăvară înflorită, o zi cu soare strălucitor. Numai că acolo — zice cineva, înfulecînd un sandvici — soarele nu se vedea din cauza fumului.

Notez. „Soarele nu se vedea din cauza fumului dens” — și penița se oprește pe hîrtie. Parcă îi aud pe lași refugîndu-se — la adăpostul surdității comode din fața propriilor lor conștiințe spunînd: „să mai lăsăm această temă. Am auzit, am citit de atîtea ori”. Și, de aceea, susțin cu tărie că nu putem cunoaște cu într-un-totul planeta pe care trăim; nu putem pătrunde, nu putem cîntări și judeca condiția umană contemporană, nici măcar pe noi înșine, fără să știm, nu din auzite, ci să știm ce s-a întîmplat la Auschwitz. Călea cunoașterii de sine a omenirii, cred, trece neapărat și prin Auschwitz.

Cu ani în urmă, cu prilejul apariției Jurnalului Annei Frank, am scris cîte ceva împotriva amneziei. Un prieten apropiat, un artist, mi-a spus: „pînă cînd ai de gînd să te ocupi de această poveste neplăcută?” Exact așa a spus: „poveste neplăcută”.

Deunăzi am fost la înmormîntarea mamei Mariei. Rudele, prietenii, vecinii au plîns și la urmă au trecut prin fața ei, îmbrățișînd-o, sărutînd-o. I-au exprimat, cum se zice, condoleanțele. N-am auzit de la nimeni că asta ar fi o poveste neplăcută. Nu de mult, la înmormîntarea unui autor bătrîn, pe cînd era dus sîcrîiul spre groapă, dintr-odată s-au auzit viorile lăutarilor presărați printre mormintele de pe colină: „E mult de cînd te-ai dus,

e-o veșnicie.” Nimeni n-a zis că asta e o poveste neplăcută.

Fasciști mi-au ucis părinții, frații și surorile, rudele îndepărtate și apropiate, majoritatea prietenilor. De ce este o poveste neplăcută dacă întreb: mie de ce nu mi-a spus nimeni: „domnule Rappaport, primește, te rog, condoleanțele mele?”...

Mașina noastră care, în mijlocul unui șuvoi nesfîrșit de convoaie, mergea la pas, s-a oprit. La răscură pătrund din toate părțile siruri noi de autobuze. Privesc înfiorat aștepta: „Oswiecim, 3 km”. Încă 3 000 de metri. Mii, zeci de mii de mineri din Silezia, țesători din Lodz, profesori și studenți din Cracovia bătrînă, plugari și copii, toți merg spre Auschwitz, la marea întîlnire a solidarității umane, a luării amînte și a neuitării. De ziua morților, pelerinii polonezi presară flori peste cîmpurile Auschwitz-ului, pentru că aici tot pînîntul e un cimitir imens, un cimitir în care nu sînt oseminte și în care nu sînt morminte. Se aruncă jerbe de flori cu lumînări aprinse peste apele Uistulei. Fluviul — mormîntul altor patrioți — parcă e o mare de flăcări.

Sine. Tocite și ruginite. Fier vechi, banal. Așadar, astea sînt. Ugoanele care i-au transportat dintr-un sat bihorean pînă aici pe ai mei, s-au împărțit, au fugit. Numai șinele au rămas, ca pururea să trezească ecoul vacarmului roților de tren. Oare la ce s-au gîndit pe acest drum? Niciodată, nimeni nu o va ști.

În mașină, toți scrutează tăcuți șinele. Caută, pesemne, fumul. Inclîd ochii și încerc să deștept din somnul adînc și nemilos al uitării trăsăturile feței tatălui meu, a micilor mele surori; oare la ce s-au gîndit, ce au vorbit? Ori, poate, s-au ținut tare de mîini și au iăcut? N-am să aflu niciodată nimic.

Birkenau. Am ajuns. Trebuie să coborîm. Mi-e frică să pun piciorul pe pămînt. Oricum, nu se cuvine să calci cîmșa altora. Da, ce straniu și curios e totul! Aici a fost cîndva un lăgar al morții? De neînchipuit, aproape de necrezut. Peisajul e atît de blînd și pașnic, cerul atît de senin și liniștit, iarba atît de mătăsoasă și gingașă. E oare cu putință că păsările cerului n-au crăpat de fumul coșurilor? E oare cu putință ca viața, cîmpul, să fie aici la fel ca orînd, în orice parte a lumii? Dar cum să fie? — mă întreb. Nu știu. Să zicem, cerul mîjit, însemnat, cu sînge... Cîmpul ars, pustiu, împietrit, negru, îndoliat pe veci. Nu știu.

La te uită, colo, la marginea drumului, ce corturi dragălașe, purtînd pe frontispiciul lor pîncate albe și îmbietoare: bar, bar, bar, bar. Mese curat-aranjate cu bere și vin. Căzane argintii, clocoțind și aburînd. Miros de carne friptă. Totul seamănă a chermăz. „Ei, vezi, imi spun, vezi, nimic nu-i adevărat. Morții nu au murit: s-au aranjat bine pe aici și ne așteaptă la un mare ospăt. Cum zice plutonierul Tragediei optimiste? „oamenii au învîntat să mîncească și să ridă pe mormintele celor dragi”.

Atunci să mergem și noi frumuseț înaintea și să vedem ce se mai întîmplă. Niște ofițeri francezi care au robotit aici, pe vremuri, imi

(Continuare în pag. VII-a)

PRIMA NOAPTE LA AUSCHWITZ

de OLIVER LUSTIG

Literatura despre deportare și lagărele de concentrare s-a îmbogățit cu o nouă carte: „Viața în imperiul morții”, de Oliver Lustig, apărută zilele acestea în Editura pentru literatură din București.

Pe pagina de gardă a volumului, autorul — fost el însuși deținut la Auschwitz cu Nr. 112.398 — a scris:

„Am scris această carte:
— în memoria mamei mele, Iolanda, ucisă la Birkenau — Auschwitz;
— în memoria tatălui meu, Edmund, asasinat la Gusen II Mauthausen;
— în memoria fraților mei gemeni, Cornel și Cornelia, asfixiați în camerele de gazare la Birkenau — Auschwitz, când abia împliniseră 14 ani;
— în memoria fratelui meu mai mic, Valentin, ars, la vârsta de 8 ani, în crematoriul nr. 2 sau nr. 3 din Birkenau — Auschwitz.”

Am scris această carte:
— în memoria tuturor acelor la a căror luptă și moarte am fost martor ocular în lagărele Birkenau — Auschwitz, Kaufering nr. 4, Kaufering nr. 9 și Landsberg;
— în memoria tuturor deportaților și luptătorilor antifasciști care, ținuți în lagărele de concentrare naziste, ce împinziseră Europa, au murit încredințați că fascismul va fi înfrânt, că viața va triumfa asupra morții.”

Reproducem un capitol din această carte, document zguduitor, în care este descrisă scena sosirii în lagăr a unui transport de deportați din nordul Transilvaniei

Trenul, cu cel de-al șaselea transport de deportați din orașul de pe Someș, s-a oprit pe platformă din fața lagărului Birkenau la 9 iunie. Zoriți de zeci de Kapo, oamenii au părăsit repede vagoanele și în câteva minute au fost grupați în două coloane. Printre cei trei mii de deportați se afla și Sandu. A intrat într-un rînd cu Adrian, în coloana din dreapta, împreună cu toți cei capabili de muncă. Alături de ei erau Emilian, fratele lui Adrian, și Edmund, tatăl lor. Mama lui Adrian și cei trei frați ai săi, mai mici, se aflau în coloana din stînga. Acolo erau toate mamele cu copii, bătrînii și bolnavii.

— Da, desigur... nici o grijă... în lagăr veți fi din nou împreună. Pe cei din stînga, fiind slăbiți, îi vom duce cu autobuzele. N-avem mașini pentru toți. Cei din dreapta sînt în putere, pot merge și pe jos. SS-iștii, printre care și ofițeri superiori, vorbeau politicos. Încereau să inspire calm în mulțimi ce se agita din cauza despărțirii familiilor. Voiau să evite orice panică. Vocea le era mîierăoasă:

— Dacă vreunui copil sau vreunui bolnav să-i îngrijescă, ci arătați spre o mașină. Semnul distinctiv, Crucea roșie într-un cerc alb, se putea vedea de la distanță.

Grupul celor apti de muncă a părăsit platforma. Întîi femeile, apoi bărbații.

— Cornel și Cornelia au trecut de paisprezece ani, ar fi putut veni în coloană cu noi, zise Adrian. Sau poate era mai bine dacă spuneau că sînt gemeni. Oare de ce i-au încolnat separat pe gemeni?

— Cine știe... Oricum, n-ar fi putut munci tot la cot cu cei mari. E mai bine că au rămas între copii. Le-o fi mai ușor, răspunde Edmund.

— Și eu cred că e mai bine așa, își dădu părerea Sandu. Nici Edmund, nici Sandu, nimeni din coloană nu bănuia că în mașina Crucii Roșii nu erau nici medici, nici medicamente, nici seringi sterilizate pentru a face injecții. Mașina era plină cu cutii cilindrice. Pe cutii scria „Gift Gas”. În cutii, „Cyklon B”. Exact cantitatea necesară pentru asfixierea în camerele de gazare a tuturor celor care au luat-o spre stînga.

Coloana, în al cărui ultim rînd se aflau Sandu și Adrian, înainta tăcută pe un drum larg și drept. După ce trecuseră prin clădirea numită „Baie”, oamenii le pierise graiul. Acolo au fost dezbrăcați la pielea goală. În afară de ghețe și cureaua de la pantaloni, nimeni n-a avut voie să păstreze nimic din lucrurile cu care au venit de acasă. Nici măcar o fotografie! Apoi fiecare și-a dat haine de pînză vîrgată, de ocnas.

Acum se uitau speriați în toate părțile pentru a-și face, cit de cit, o idee despre locul unde se află. Din cînd în cînd, citea o poartă, marcînd de fiecare dată domeniul unui alt lagăr. Orînduite unul cite altul, ca niște parcele, lagărele erau despărțite doar prin cite un gard de sîrmă. În fața unei porți, capul coloanei a cotit brusc spre dreapta și a intrat în lagăr.

În poartă, un SS-ist număra: cinci... zece... cincisprezece... douăzeci... Pentru a nu greși, la fiecare rînd ieșea cu automobilul pe cel din flancul drept. Cînd au trecut ultimul rînd, pentru a marca sfîrșitul coloanei, a strigat tare: 465! și a izbit cu sete în spatele lui Legman, tatăl, de s-a auzit pîrîitul oaselor. SS-istul de la postul de control a adăugat la rubrica „intrări” cifra 465, iar la rubrica „Häftling” a pus „idem” și, cu aceasta, toți cei din coloană au devenit deținuți ai lagărului „E” din Birkenau — Auschwitz.

De la poartă, coloana a continuat să înainteze pe unicul drum ce străbătea mijlocul lagărului. De-o parte și de alta, la aceleași intervale, se ridicau barăcele; șaisprezece de o parte și tot atîtea de cealaltă. Coloana a fost introdusă în baracă nr. 5. Era goală. Deținuții au fost aliniați din nou în rînduri

Pe drumul fără de întoarcere care ducea spre camerele de gazare, alergau mii de vagoane în care, în locul vitelor, fuseseră îngheșuiți oameni

de cite cinci. De afară s-a adus o masă, care a fost așezată în fața frontului. Pe ea, tot felul de unelte: clește, ciocan, loarfece, cuțite. A sosit un grup de SS-iști.

— Translator, tradu! se adresă ofițerul SS unuia dintre Kapo. Acesta făcu un pas înainte. Era un om cit un munte. Înalt și gras. Avea mult peste o sută de kilograme.

Deținuții se agitău. SS-iștii li s-au adresat tot timpul numai pe nemîste, de parcă toți le-ar fi înțeles limba. Iar acum, dintr-o dată, au adus un translator. Cu siguranță că aveau de făcut o comunicare importantă.

— Stillstand! comandă ofițerul, apoi își începu discursul, pe care translatorul îl traducea pe un ton ia fel de aspru. Știți voi unde vă aflați acum? Vă aflați într-un lagăr de exterminare! Priviți cu un rînjit pe buze spre deținuții și se opri citeva clipe, pentru a savura în tîhnă spaima care-i cuprîndea. Trase aer în piept, apoi, cu o voce puternică, de parcă s-ar fi adresat, într-o piață uriașă, unei mulțimi de zeci de mii de oameni, continuă: Știți voi ce înseamnă aceasta? Asta înseamnă că, de azi începînd, voi nu mai aveți nici un drept, ci numai îndatoriri. Nici hainele de pe voi nu sînt ale voastre. Sînt ale statului german! N-aveți dreptul să raportați nimic și nimănui, ci numai să vă supuneți și să executați. Șefii de barăci și șeful de lagăr au drepturi depline asupra voastră. Îl cuprinse tusea din cauza răcnitelor. Tăcu pînă se calmă, apoi, pe un ton mult mai jos, li se adresă din nou: Printre voi poate mai sînt unii care n-au predat toate obiectele de valoare. Cei care le-ați ascuns în talpa de ghețe, aveți aici scule. Scoateți tot ce-ați ascuns. Cei care ați înghițat aur sau diamante, ori le-ați introdus în altă parte a corpului, să declarați imediat. Vă previn că, peste un sfert de oră, veți fi controlați cu un aparat de rază specială. Cel la care vom găsi obiecte de valoare va fi spînzurat imediat. Cine nu crede să iasă și să privească spre lagărul vecin. Cei cinci care atîrnă în bătaia vîntului au fost spînzurați ieri, pentru că n-au declarat de la început ce-au ascuns.

Nimeni n-a ieșit să verifice spusele SS-istului. Dar citeva s-au apropiat de masă. Au luat cite un clește sau un cuțit. S-au retras și s-au descălat, unii smulgeau tocul de la pantofi, alții tăiau pîngele sau își despicau centura.

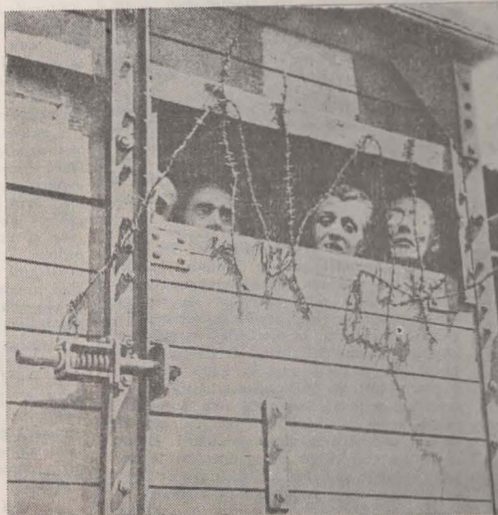
În baracă era o liniște desăvîrșită. Din cînd în cînd se auzea clînchetul unui inel care cădea pe ciment, apoi o lăa de-a dura și se

oprea în celălalt capăt al barăcii. Deținuții alergau desculți după el, îl ridicau și se înalțau spre masă. Înainte de a se despărți dreptul pe masă. Înainte de a se despărți de inel, îl apăsau pe buze ori îl mîngiau. Apoi, încet-încet, îl așezau pe farfuria de pe masă. Erau inele de logodnă. Cu ochii înlămasă. Häftlingii își reliau locul în front.

Sandu se gîndi în sine lui: „Cit curaj, cită putere îți poate da dragostea! Să ai curajul să îți la tine un inel pînă la Auschwitz și mai ales să intri cu el în lagărul „E”. Din prima clipă a arestării și pînă aici, zeci și sute de jandarmi hortysti și de SS-iști te-au amenințat, ți-au percheziționat bagajul, trupul, sufletul... ți-au poruncit, te-au lovit cu pumnul, cu cizma, cu patul puștii, dar nu te-ai despărțit de inelul de logodnă. Te legau de el toate amintirile. Și visele... Dar în baraca numărul „5”, puterea și curajul te-au părăsit o clipă. Numai o clipă...”

În ochii și mișcările unora se putea citi, chiar în momentul în care au ieșit după clește, că s-au răzgîndit. După primul pas și-au dat seama că trebuiau să reziste și de data aceasta. Era însă prea tîrziu. S-au trădat prin pasul făcut și nu mai puteau da înapoi.

Cînd toată lumea a intrat din nou în front, doi SS-iști au luat farfuriile de pe masă și le-au desțertat în buzunarul ofițerului. Acesta privea absent, ca și cum îl lăsa rece tot ce se întîmpla, în acea clipă, în jurul lui. Cine a urmărit mai atent operația a putut observa cum, cu mișcări abile, demne de cei mai pricepuți prestidigitatori, cei doi SS-iști

răspunsurile. Cei ce n-au convorbirea întreabă pe vecini: „Ce zice? Cum? N-ai înțeles”. Și astfel, din gură în gură, toți au cunoscut de convorbirea ce s-a întîrșit. 465 de oameni își încordează toate simțurile pentru a nu le scăpa nici un cuvînt. În răspunsurile scurte, pe care le dă Häftlingul trezit din somn sînt puse toate nădejile lor. Poate nu-i totul atît de groaznic cum li se pare. Dar fiecare răspuns destramă fără milă și cele mai tînuite speranțe.

Dialogul continuă:

— Familiile cînd ni le revedem?

— Niciodată!

Răspunsul trece din om în om. Kindurile celor 465 se elatină ca niște pemi tăiați de la rădăcină.

Cum niciodată? Dar unde ne sînt așteptate, copiii?!

— Nu mai sînt! Dacă ați legi alară și v-ați uitat pe cer, ați vedea un fum negru, înecăcios, ce iese din cotul crematoriului și acoperă întreg lagărul. E tot ce mai puteți vedea. Mîine va fi prea tîrziu. Fum va fi în mine, dar acela va vesti moartea altor copii și a altor copii, a celor care vor sosi mîine.

— Nu-i adevărat!! Mîinte!! Nu se poate!

În baracă se produce învîlmășeală. Se aud proteste, gemete, strigăte.

Un singur Häftling stă nemișcat. Nu scoate nici o vorbă. Stă în picioare lîngă cei vorbitori. Îl privește fix pe cel ce da sîntele răspunsuri.

— Mîine ce vom primi de mîncare? se auzi un glas subtil ca de copil.

— Mîine, încă nimic. Abia după apelul de mîine seară vă vor trece la porție. Ați ră pomîine veți primi, în sfîrșit, de mîncare.

— Dar cu gemenii ce se întîmplă? De ce i-au izolat?

— Pentru ei au un lagăr special. Au adunat peste o sută de perechi. Fac experimente cu ei, apoi li ucid.

S-a stricat ordinea. Toți cei din jur pun întrebări. Nu mai au răbdare ca unul singur să conducă discuțiile.

— Dar de înregistrat, cînd ne înregistrează?

— Ce înregistrare vă trebuie?

— Cum ce înregistrare? Dar noi nu sîntem oameni? N-avem și noi un nume?

— S-a terminat cu numele! Aici n-are nimeni nume. Se ține numai evidența numerică. Ca la turmele de animale.

Häftling-ul singuratic, care stătuse tot timpul nemișcat, și-a ridicat în sfîrșit privirea. Ochii îi sînt tulburi. Se întoarce spre usa barăcii și, ca atras de un magnet, înaintază printre trupurile îngheșuite, spre ieșire. Oamenii îi fac loc. El trece, se uită fix înainte și se apropie de ușă. Toți îl urmăresc cu privire. Ajuns la țintă, se lipește cu lăta de scindurile ușii și, prin crăpătură, se uită afară. Minutele trec încet. În baracă nu mai vorbește nimeni. Deodată se aude un răsunet puternic, isteric. Trupul Häftling-ului se scutură ca de friguri, făcînd să tremure și usa de scinduri.

— Minciună, toate-s minciuni! Copilul meu trăiește... Veniți să-l vedeți. E sus de tot, cîlare pe cal. Toți copiii au cite un cal pe cer. Ha, ha, ha... Se întoarce brusc. Se oprește din rîsul lui nebulos și țipă: De ce nu ri-deți? Îl credeți pe minciinosul acela? Sînteți niște proști. Credeți-mă pe mine... Nu-i nimic adevărat din ce spune. Eu singur cunosc adevărul... Aici, numai eu am nume. Mîine nimeni nu-mi poate lua numele. Eu sînt rege, sînt general, sînt guvernator... Aici, eu pot pune. Vă dau înapoi la toți numele pe care le-ați avut, dacă veniți să-mi vedeți copilul. Copilul meu... Copilul meu... Se oprește din nou, se cutremură, apoi iar începe să țipe cu desperare: Dar mama copilului unde e? Pe ea n-am văzut-o. Ea nu era pe cal. Arătați-mi-o! Se întoarce iar și începe să izbescă în usă cu pumnii, apoi cu capul și strige: Deschideți, s-o văd, deschideți! Deschideți! Deschideți!

Peste vreo zece minute, sleit de puteri, Häftling-ul înnebunit se prăbuși și adormi.

În noaptea aceea, nimeni n-a mai rostit nici un cuvînt.

„A trecut o noapte. O noapte groaznică. Prima noapte la Birkenau — Auschwitz. Sandu n-a deschis ochii nici măcar pentru o clipă. În baracă, becurile nu s-au stins de loc. Și, totuși, cit de întunecoasă a fost noaptea aceea! În inimile și mințile celor 465 de Häftlingi noii sosiți se dădea o luptă crîncenă. Se înfruntau pe viață și pe moarte două puteri: speranța și deznădejdea.

La un moment dat, prima era mai puternică. „Nu, nu se poate să fie adevărat nimic din ce s-a spus. Mamele noastre trăiesc, trăiesc și copiii noștri. Trebuie să trăiască! Unde s-a mai întîmplat ca oameni fără de apărare și mai ales mame și copii să fie uciși în masă, cu miile, cu sutele de mii, cu milioanele, fără judecată, fără măcar să fie pronunțată vreo acuzare? Oamenii sînt speriați și vorbesc prostii. Tot ce se spune este fructul unei închipuirii bolnăvicioase.”

Dar deznădejdea își picura lent otrava. Distrugea, unul cite, unul, firele speranței și pu-ncea stăpînire pe trupurile vlăguite de orice

putere. „Ce rost ar fi avut să mintă Häftling-ul? De unde atîta fum în lagărul ăsta blestemat?”

Din cînd în cînd, cîte un deţinut începea să se clatine, apoi, încet-încet, frecîndu-se de trupurile celorlalţi, se prăbuşea nepuţinios.

Da, a fost o noapte grea. Dacă nu s-ar fi întîmplat altceva nimic decît răpirea numelui şi tot ar fi fost destul pentru ca oamenii să se simtă complet demoralizaţi, dezrădăcinaţi din viaţă. A nu avea un nume e un sentiment groaznic, de neînclupit. În orice ţară, în orice timp, pentru orice crimă, făptaşul şi păstrează numele. Este ţinut în evidenţă. Cînd moare, ai lui află că el nu mai este printre cei vii. La Auschwitz, sute de mii şi milioane de oameni nevinovaţi au încetat de a mai avea un nume sau cel puţin un număr.

Evidenţa era simplă, de un cinism feroce. „Au intrat în lagăr în ziua de... 3.016 Häftling-i. Au fost gazaţi 2.624. Au mai murit din diverse cauze 78”. Cine? Cum i-a chemat? De unde au fost? Din ce ţară?

Cînd s-a făcut ziua şi deînuiţi au fost scoşi pe platoul din faţa barăcii, noii-sosiţi erau sleiţi de puteri. Nemincaşi şi nedormiţi, chinuţi o noapte întreagă de gânduri sumbre, nu se mai putea ţine pe picioare. S-au întins pe pămînt. Toată ziua au fost lăsaţi în pace. De altfel, în lagărul „E” din Birkenau, nimeni nu făcea nimic. Singurul eveniment era apelul de seară. Sandu şi Adrian se bucurau de această inactivitate.

— Bine că ne lasă să ne reculegem, zise Sandu. N-aş fi în stare să fac nimic. Dar tu?

— Si eu mă simt sfîrşit, şi fiziceşte, şi sufleteşte, răspunde Adrian. De ne-ar lăsa măcar cîteva zile, să ne revenim.

N-a trecut însă multă vreme şi cei doi prieteni şi-au dat seama că este un chin aproape insuportabil să stai zile întregi fără să faci nimic, să priveşti doar cum iese fumul din coşurile crematoriilor şi să aştepţi apelul.

Grupaţi la un loc, toţi cei sosiţi cu o zi înainte şi în timpul nopţii stăteau întinşi pe

Häftling-ii mai vechi au intrat în baracă. Se împărtea masa de seară. Ceilalţi au rămas afară, pe platou. S-au întins din nou pe pămînt. Recapitulau în tăcere prin cîte au trecut.

Sandu era convins că Vera a fost selecţionată pentru muncă. Pentru o clipă însă, l-a cuprins îndoiala: „Dar dacă n-a vrut să se despartă de părinţi? Şi-a prins capul cu amîndouă minile şi l-a strîns cu înverşunare, sălbatic, vrînd parcă să strivească această idee îngrozitoare. În faţa ochilor vedea fulgere negre. Se cutremură din tot trupul. „Nu, nu se poate! Vera e în viaţă!” îşi zicea într-una şi se liniştea. Dar îl descumpăni gândul că aici, în lagăr, nu va fi posibil s-o reintîlnească. Deznădejdea i se cuibări din nou în suflet. Se chirci sub povara chinului cel-apăsă.

În faţa lui stătea Adrian, unicul său prieten între alţii necunoscuţi. Pentru el nu exista nici o îndoială: mama şi trei fraţi de-ai lui au fost împinşi spre stînga... spre crematoriul. Adrian gemea. Sandu îşi dădea seama că nenorocirea prietenului său este mai mare decît a lui şi ar trebui să-i spună ceva, să încerce să-l consoleze, dar nu era în stare. Îl stăpînea întrebarea chinătoare: „Cum s-o întîlnească? Cum s-o ajute pe Vera?” Fără a fi alături de ea, fără a o ajuta, viaţa lui n-avea nici un sens. Întregul lui calvar i se părea o absurditate. „Ce rost a avut autodeportarea, dacă n-o putea ajuta?”

Simţea cum îl părăsesc puterile. Se uită în jur şi totul i se părea straniu. „Ce caut eu aici? Ce rost mai am eu, dacă nu pot fi alături de ea?” Se ridică în picioare şi, buimăcit, împleticindu-se ca un om beat, se îndreptă spre gardul înalt de sîrmă ghimpată. În faţa îi apără o tăbliţă neagră. Pe ea era desenat, cu cretă albă, un cap de mort aşezat pe două oase încrucişate. Citi inscripţia: „Pericol de moarte”. Închise ochii şi iuţi paşii. În urechi îi răsunau, venind de departe, sfîrşituri de cuvinte pe care le mai auzise, dar nu-şi mai amintea de la cînd... sau poate chiar el le rostise... dar cînd? „Umul tre-

A XI-a poruncă:

SĂ NU UITI!

(Urmare din pag. V-a)

spun că, pe acest drum pe care păşim acum, s-au dus sute de mii de oameni spre gazeare, la crematoriul. Privesc cu neţăpăre calmă peisajul. O iarbă deasă a crescut, netezînd şi acoperind totul. Cad în genunchi şi mîngîi cu amîndouă palmele pămîntul. Iarba e moale, caldă şi catifelată. Primăvara asta nesimţită, indiferentă şi mitică, acoperă totul cu bucuria ei verde, complice.

Nu mai stîlpii de beton, cu capul lor încovoiat, stau girboviţi, incremeniţi, cenuşii, şi reci, rînduri nesfîrşite cu trupurile lor înfăşurate în sîrmă ghimpată, cu care barbaria hitleristă a împinut corpul însingurat al Europei. Numai stîlpii de beton stau încrîncuţi cu minia şi doliul lor neiertător. Se vede că aceşti stîlpi de piatră au totuşi inimă şi memorie bună. Nu uită.

Înspre dreapta, într-un şanţ, putrezesc ruinele crematoriului aruncat în aer de hitlerişti fugării. În şanţul în care s-a aruncat cenuşa celor arşi nu mai este apă. Atît peste ruinele rugului gigat, cit şi peste şanţ, a crescut iarba. Totul e acoperit cu iarbă. Oamenii se pleacă şi, cu degetele atente, culeg din iarbă flori albe şi galbene. Alţii îşi caută amintirile: caută locul unde şi-au văzut pentru ultima oară părinţii sau copiii. Aici a fost spînzurat un prieten, colo, schingiuit un frate sau o iubită. Dar eu nu văd nimic din toate astea. Nu văd decît cîmpul inverzit şi cerul albastru. Stîlpii şi sîrmele. Imi ridic braţele şi mă aplec peste gardul în care s-a răcit curentul morţii. Poate avea dreptate Arthur Miller, spunînd în acest loc: „Nimeni dintre cei care n-au murit aici nu mai poate fi socotit nevinovat.”

Salve de tunuri. Garda prezintă onorul. Plutonul de graniceri bate tobele fără întrerupere. Peste capetele celor două sute de mii de oameni veniţi aici din toate colţurile lumii străjuind monumentul, se ridică neconştent spre cer fumul coşurilor, acoperind soarele. Cele 19 morminte simbolice care alcătuiesc fracţiunea frontală a monumentului, reprezentînd cele 19 ţări ai căror cetăţeni au pierit la Auschwitz, sînt acoperite cu muşchi de flori. Pe cele 19 morminte stau scrise în 19 graiuri — şi în limba ţării noastre — aceleaşi cuvinte: „Locul de tortură şi al morţii a 4 000 000 de victime ucise de către criminalii hitlerişti. 1940—1945”.

Pe o terasă ridicată, de la ruinele crematoriului pînă la rampă, se întinde fragmentul sculptural al monumentului. O marmură neagră înaltă — sugerînd forma coşurilor, înconjurată de un grup de pietre imense aşezate vertical, parcă nişte oameni care-şi în capul său cu ultimele puteri domină toată platforma.

Peste întreaga terasă stau culcate orizontal sute de pietre de diferite forme şi mărimi, exprimînd diferite reacţii şi atitudini. Fără să aibă forme sau linii concrete, pietrele parcă sînt nişte mormane apocaliptice ale unor fiinţe doborîte, călcate, pietre mai mici ghemuite lîngă altele mai mari, pietre nepuţinţioase, deznădăjduite, pietre care cer milă şi iertare, pietre care ocărăsc şi blestemă, pietre care se uită spre cer cu reproş şi rugă, pietre moarte şi pietre vii. Totul seamănă cu un cîmîtit de sarcofage romane, bîntuit, răscolit de un mare cutremur.

În faţa terasei, acolo unde se sfîrşeste rampa, ofiţeri polonezi fac garda de onoare lîngă patru coşuri de fier; stăliile se înalţă sălbatec spre cer. Pe aici a stat cîndva doctorul Mengele care, fără pistol sau floretă, cu un singur deget din degetele, l-a provocat pe Dumnezeu; cu un singur deget arătător, gol golul, indicînd drumul, ba la dreapta, ba la stînga.

De cînd e lumea şi pămîntul, nimeni n-a îndrăznit să-l provoace pe bunul Dumnezeu în halul acesta aşteptînd, poate, vreun răspuns de la El. Un cuvînt măcar. Un suspin. Nimic. Mengele dezmintea aici Creatorul, creaţia şi creaţiile.

Dar să-l lăsăm în pace pe Dumnezeu. Dar oamenii, cei patru milioane de oameni care s-au perindat prin faţa lui Mengele — au avut doar mîini, au avut gări. De ce n-au scos mîi curvînt, de ce n-au ridicat o mină?

Pesemne, că aici, la rampă este de acum prea tîrziu să spui sau să faci ceva. Trebuia mai devreme, mai de mult. Fiindcă cea mai mîruntă împăcare cu tirania, cu arbitrarul, începe neobservat, cu indiferenţa, cu tăcerea, şi se sfîrşeste inevitabil cu Auschwitz.

Auschwitz. Am văzut totul cu ochii mei. S-a sfîrşit. Nu mai e nici o speranţă: totul e adevărat. Chiar şi inscripţia de deasupra porţii: „Arbeit macht frei”. Aici n-a crescut iarbă ca la Birkenau. Aici iarba n-a acoperit nimic. Totul stă neclintit, ca în ziua Facerii. Peisajul nu mai e idilic, nu mai aduce a chermăz. Două sute de mii de oameni trec de la un bloc la alt bloc, din baracă în baracă, în suvoiuri nesfîrşite ca pe alele cîmîtirului din Cluj în ziua morţilor. Tăcuţi, cu capetele aplecate stau în faţa pereţilor de sticlă şi privesc îngrozii la ceea ce nici aici, văzînd cu ochii, nu se poate concepe. Mormane de ochelari. Un dîmb de păr. Crei şi lîns, negru şi blond, alb şi roscat, păr de moşnegi şi de tineri, de bărbaţi şi de femei. Într-o vitrină, codiţe de setije. Un munte de pantofi, pantofi de toate mărimile şi de toate formele. Pantofi răbăliţi, tociţi de cerşetori, de sărmani, şi pantofi de lac, de bogătaş. Cîme de soldaţi şi papuci de femei. Tocuri înalte şi tocuri joase. Pantofi ce au venit din toate colţurile Europei. Mormane de cirje, mîini şi picioare de lemn, membrele „vii” ale schiopilor, schilozilor. Dacă aceste picioare de lemn ar porni în lume: dacă muntele de pantofi s-ar mişca şi ar porni să-şi caute picioarele pierdute...

„Unde este Abel, fratele tău”, iar el a zis:

„Si a zis Domnul Dumnezeu către Cain: „Nu ştiu; au doar păstori sînt eu fratelui meu”. Si a zis Domnul: „Glasul singelui fratelui tău strigă către mine din pămînt”. Prostii. N-a zis nimeni nimic. Dumnezeu n-a întrebat, iar Cain stă ascuns în jungla din Paragvai sau cine ştie pe unde. Dar cine cîntă? Pornesc în direcţia vocii. Cobor cîteva trepte, abia se vede ceva din cauza fumului. Fumul luminărilor. Nu văd decît gura deschisă a cuptorului, fiera crematoriului fiind acoperite din cap pînă în picioare de un strat gros de luminări tojite. Si acum ard mii de luminări. Un bărbat mic, cărnit, stă aproape de uşa cuptorului şi se roagă — în faţa gurii care a înghîtit sute de mii de făpturi omenesti — ca şi cum ar sta în faţa unui altar: „Preamăritul pe Domnul, sfinţii-i numele pe veci...”

Eu fug de aici. Ajunge. Fug spre poartă. Dar parcă mă strigă cineva, sau mi se pare. Da, mi se pare că tatăl meu stă colo pe bancă, lîngă gard, liniştit, niţel palid, parcă ar fi în convalescenţă — şi mă strigă pe nume. Curios, în douăzeci şi cinci de ani n-a îmbătrînit deloc, pe semne că morţii nu îmbătrînesc. Tată, zic, iartă-mă, dar eu nu pot să plîng, nu pot să mă rog pentru tine, pentru voi. Ştiu prea bine că ai fost un om credincios, dar aici nu pot să-l preamăresc pe...

El: Nu trebuie să te rogi. Fiule.

Eu: Atunci, ce să fac pentru voi?

El: Nu trebuie să faceţi nimic pentru noi. Faceţi totul numai pentru voi, pentru cei vii. Stii, trebuia să trăim altfel, să murim altfel.

S-a inserat. Marea de oameni, zbuciumată şi răscolită pînă în străfunduri, începe să se potolească. Osteniţi, încet, toţi merg spre poartă. Nimeni nu se uită înapoi. La marginea cerului a apărut o stea. Poate e semnul speranţei că omul totuşi nu e singur.

Mă plec şi ridic o pietricică şi aşă, strîngînd-o puternic în palmă, merg înainte, bolborosînd... Auschwitz... ca niciodată nimeni să nu uite şi să nu ierte crimele fascismului... Dachau... cine poate, să se roage şi să aprindă o lumină... Birkenau... Ucenii care au închis fereastra şi au tăcut, să-şi bată pieptul cu pumnii: Absolve te... Maidanek... ca să nu fim niciodată indiferenţi faţă de suferinţele şi necazurile semenilor noştri... Buchenwald... ca să nu putem adormi liniştiţi, dacă oriunde în lume se aprinde acoperişul peste capul unui om nevinovat... Treblinka... niciodată să nu ne aplecăm şi să ne îndoim şira spinării, gemenchi, în faţa tiraniei şi a nelegiuirii... Sobibor Terezin... ca să nu ne vindem cînstea şi omnia pentru bani şi ranguri... Bergen Belsen... ca să ne putem uita în ochii oamenilor cu fruntea ridicată şi conştiinţa curată... Lidice... ca să se liniştească pămîntul... Oradou... ca oamenii să se implice unii cu alţii şi cu ei înşişi... Bobi Iar... ca oamenii să păstreze cu sîmîntele cea de-a unsprezecea poruncă: „Să nu uiti”.

OTTO RAPPAPORT

pămînt şi aproape că nici nu vorbeau. Fiecare căuta să-şi reia gândurile de astă-noapte, să le rejudece cu calm. Orele se scurgeau şi Häftling-ii păreau mai liniştiţi. Se auzeau tot mai puţine gemete.

Brusc, grupul celor nou sosiţi a fost cuprins de freacă.

- A murit.
- E mort.
- Cine? Cum?
- Aia înalt şi uscăţiv.
- Care?
- Cel care se văita că i-au luat seringă... care suferea de diabet...

În cîteva clipe, în jurul mortului se făcu un cerc mare. Nimeni nu se apropia de el; ochii tuturor se uimeau. „Oare cum l-a chemat? Cine se gîndeşte în clipa asta la el? Îl mai aşteaptă cineva?” Unul spuse cu glas sugrumat: „Aşa ne vom prăpădi cu toţii, neştiuţi de nimeni”.

Seara tîrziu, cînd după apel, cadavrul omului înalt şi uscăţiv, împreună cu cadavrele altor patru Häftling-i mai vechi, au fost aruncate, unul peste altul, într-o căruţă şi scoase de pe platou, noii-sosiţi au fost cuprinşi de deznădejde. Tot ce auziseră în noaptea trecută începea să se confirme, să devină realitate. N-a întrebat nimeni cine-s morţii. De ce-au murit? Moartea lor a fost consemnată într-o singură cifră: 5, care s-a scăzut din efectivul barăcii numărul „19”, lagărul „E”, Birkenau — Auschwitz, în ziua de 10 iunie 1944...

buie să-şi apere viaţa pînă la ultima suflare...”

Se cutremură.

— Sandulece!... Ce faci? Ai înnebunit? Opreşte-teee!

Sandu încrămeni pe loc. Deschise ochii şi se răsuşi brusc. Adrian fugea disperat spre el. Se îmbrăţişară tăcuţi. S-au înapoiat şi s-au aşezat în mijlocul multimei de Häftling-i. S-au îmbrăţişat din nou. Tăceau. Adrian simţea cum vibrează trupul prietenului său. Îl strînsa mai tare la piept. Tremurul nu se potolea. Au stat așa, tăcuţi şi îmbrăţişați.

Cîteva Häftling-i se ridicaseră în picioare. Într-o clipă s-au ridicat toţi. S-au uitat fix la tăblițele din faţa gardului. Le priveau şi murmurau într-una: Lebens Gefahr (Pericol de moarte).

De pe drumul dintre barăci, un Häftling se abătă pe platou şi se aşeză lîngă grupul în care nimeriseră şi Sandu şi Adrian. Era o linişte apăsătoare. Cîneva, fără să-şi ia ochii de la tăbliţa cu cap de mort, puse o întrebare:

— Oare într-adevăr scapi atîngînd sîrma ghimpată?

— Nu vă pierdeţi capul! Fiţi bărbăţi.

Cu toţii se întoarseră spre cel ce a răspuns. Era Häftling-ul care se abătuse din drum. Îşi plimba privirea plină de blîndeţe peste cei din jur, apoi continuă:

— Nu vă lăsaţi pradă deznădejdii... Speranţa este singura noastră armă. Dacă şi pe asta o pierdem, sîntem pierduţi...

REFORMA SĂRBĂTORILOR MOZAICE ?

La o recentă conferință a organizației religioase a evreilor conservativi din S.U.A. s-a făcut propunerea să se renunțe la practica dublării unor zile de sărbătoare (Pesah, Savuot, Sucot etc), astfel ca durata lor să fie identică, arit în Israel cit și în țările răsăritului. După cum se știe practica de a se celebra două zile la rând aceeași sărbătoare a fost introdusă după dărâmarea templului și risipirea evreilor în lume. În condițiile din antichitate, în absența mijloacelor de comunicație rapide și deseori a unui calendar, forurilor religioase au statornicit astfel sărbătorile pentru a avea toată siguranța că ele vor fi celebrate simultan în toate obștile.

Autorii propunerii arată că în condițiile de azi nu mai există necesitatea menținerii zilelor de sărbătoare în plus. Acest punct de vedere a fost energic combătut de către forurile religioase ortodoxe, care sînt încredințate că nu se poate trece peste o tradiție statornicită de două mii de ani.

COMUNITĂȚILE DIN EXTREMUL ORIENT

În toamna acestui an urmează a se ține prima conferință a comunităților evreiești din Japonia, Singapore, Malaezia și a insulelor din sud-vestul Pacificului. Aceste mici comunități — dintre care unele numără doar cîteva familii — au multe probleme și preocupări asemănătoare.

S-a propus ca această conferință să se țină la Hong-kong.

DISTINCTIE CONFERITA UNUI ARHEOLOG

Arheologul Doro Levi din Triest, de 71 de ani, a fost distins cu inșignă de aur din Sas Giusto pentru lucrările sale arheologice în orientul mijlociu.

IDISUL ȘI LIMBILE SLAVE

Ultimul număr al revistei Universității din Leningrad publică un amplu studiu cu privire la influența pe care limbile slave le-au avut asupra sintaxei limbii idiș. Autorul, M. Fridberg, își exemplifică tezele cu extrase din scrierile clasicilor literaturii idiș.

PREMIUL „CHARLES JORDAN”

Premiul „Charles Jordan”, instituit în memoria fostului director general al Joint-ului, a fost decernat pentru prima oară sociologului Hanna Weill din Ierusalim.

ISTORIA COMUNITĂȚII DIN SALZBURG

O editură austriacă a publicat recent Istoria evreilor din Salzburg. Documentele atestă că această obște are un trecut de peste 11 secole, primii evrei stabilindu-se în oraș în anul 803.

În anii nazismului evreii din Salzburg au fost deportați în lagărele morții, din care doar cîteva s-au întors. Lăcașele de rugăciune și instituțiile obștei au fost distruse de vandalii hitleriști.

CONDAMNAREA UNOR CRIMINALI DE RAZBOI

Un tribunal din Graz (Austria) a condamnat la 11 respectiv 17 ani de închisoare pe fostul maior de jandarmi Gerulf Mayer și pe inspectorul Alfred Lasser care în anii războiului au participat la exterminarea populației evreiești.

VIATA LUI MARC CHAGALL

În editura Odeon din Praga a apărut recent în traducere cehă cartea autobiografică a marelui pictor Marc Chagall. Volumul cuprinde 45 reproduceri din creațiile artistului.

În editura Uniunii scriitorilor cehi a apărut volumul lui Ivan Klíma, fost deținut în lagărul nazist de la Theresienstadt, volum ce poartă titlul „Un vapor numit speranță”.

ANIVERSAREA UNEI LUPTE EROICE

În numeroase comunități evreiești au fost organizate ceremonii pentru comemorarea a 26 de ani de la eroica răscoală a ghetoului din Varșovia.

Congresul Mondial Evreiesc a editat un material special cu prilejul acestei comemorări.

NUMIRE

Rabinul Itzhak Zvi Bernfeld a fost instalat în postul de conducător spiritual al comunității evreilor ortodoxi din Geneva. Descendent al unei cunoscute familii rabinice, Itzhak Zvi Bernfeld și-a făcut studiile la Ierusalim și a funcționat un timp ca rabin în orașul Melbourne-Australia.

PELERINAJ LA LOCURILE SFINTE

Cu ocazia sărbătorii de Lag Baomer rabinatul din Franța a organizat un pelerinaj la locurile sfinte din Israel. Pelerinajul, la care au luat parte un numeros grup de credincioși, a fost pus sub patronajul Șef rabinului Franței, Jacob Kaplan.

DECES

La New York a încetat din viață, la vîrsta de 78 de ani, Edwin Rosenberg, președintele consiliului național al organizație. Hias.

SĂPTĂMINA CĂRȚII EBRAICE

Și în această primăvară, organizațiile evreiești din Londra au organizat tradiționala Săptămîna a cărții ebraice. Cuvîntul inaugural la ceremonia de deschidere a fost ținut de dr. George Steiner, de la universitatea Cambridge.

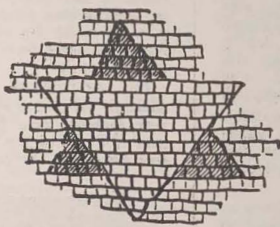
PROCESUL UNUI CRIMINAL DE RAZBOI

Tribunalul din orașul Hoff (R. F. a Germaniei) judecă procesul fostului sergent SS-ist Alois Daur, care spre sfîrșitul războiului a deținut funcția de comandant al lagărului Helmbrecht. Actul de acuzare arată că în aprilie 1945 Daur a încolonat cele 1076 femei deținute în lagăr pornindu-le într-un marș al morții care a durat pînă la 8 mai, adică o zi după capitularea necondiționată a Germaniei naziste. Sleite de puteri, peste 600 deținute au pierit pe drum, dintre care 217 au fost împușcate de către acuzat.

Ca în majoritatea proceselor în care compar criminali naștiți și de data aceasta acuzatul încearcă din răsputeri să se sustragă de la răspundere.

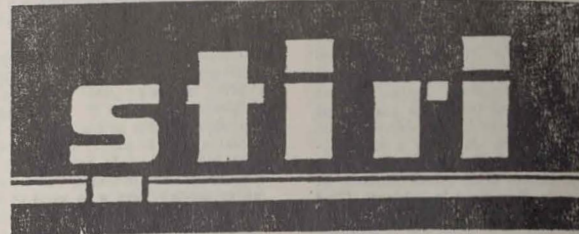
TURNUL IDEI KAMINSKA

Cunoscuta actriță Iđa Kaminska întreprinde un turneu în Canada cu piesa „Mirele Efros”. Între timp s-a anunțat că artista a suferit un atac de cord, fiind internată la un spital din Montreal. Starea ei este satisfăcătoare.

ȘEDINȚA LUI BOARD OF DEPUTIES

Recent s-a ținut la Londra ședința lui Board of Deputies, organizația reprezentativă a evreilor din Anglia. Raportul comisiei externe a fost prezentat de sir Barnett Janner. D-sa a subliniat, între altele, bunele legături stabilite între comunitatea din Anglia și obștea din România,

între fruntașii acestei comunități și conducătorul spiritual al evreilor din România, dr. Moses Rosen. Sir Janner a arătat că speră să-l întâlnească pe Șef rabinul dr. Moses Rosen, în vara acestui an.

SCRIERILE UNUI POET- MARTIR

În editura „I. L. Peret” din Tel Aviv a apărut volumul al doilea din culegerea operelor poetului Alter Kaczinze, asasinat de naștiți în anii celui de-al doilea război mondial. Aceași soartă a avut-o și soția sa. Hanna.

JUBILEUL OBȘTEI DIN IUGOSLAVIA

Federația comunităților evreiești din Iugoslavia se pregătește să sărbătorească 50 de ani de la constituire. Înaintea celui de-al doilea război mondial, această comunitate era printre cele mai bine organizate din Europa centrală. Din cei 75 000 evrei cît număra în anul 1939, nu au supraviețuit masacrului nazist decît cca 16 000.

PE URMELE ESEENILOR

În cartea Iehoșua se vorbește despre localitatea Ir Hamelah, orașul salinelor. Recente săpături efectuate în zona unde s-a aflat cîndva acest oraș au scos la iveală un cimitir străvechi. Pînă în prezent au fost dezgropate scheletele a 12 bărbați, 7 femei și un copil, precum și cîteva monete antice. S-a găsit, de asemenea, o cană purtînd o incrustație cu litere ebraice. Interesant că forma literelor este identică celor de pe pergamentele de la Marea Moartă. Acest lucru i-a făcut pe specialiști să emită ipoteza că ne aflăm în fața unei străvechi așezări a unor membri ai sectei eseenilor care din motive necunoscute nouă s-au strămutat la un moment dat din regiunea Qumran.

NOUA CONDUCERE A COMUNITĂȚII DIN PRAGA

De curînd a fost aleasă o nouă conducere a comunității evreiești din Praga. În postul de președinte a fost reales d. Pavel Kollmann. Vicepreședinte este dr. Anno Steiner.

CONGRESUL FEDERAȚIEI COMUNITĂȚILOR DIN IUGOSLAVIA

La sfîrșitul lunii aprilie s-a ținut la Belgrad cel de al X-lea congres al Federației comunităților evreiești din Iugoslavia. Federația reunește 36 comunități, dintre care doar 3 cu peste o mie de membri: Belgrad, Zagreb și Sarajevo.

Înaintea celui de-al doilea război mondial existau în Iugoslavia 120 de comunități cu 70 000 anembri. Imensă majoritate a obștei a fost exterminată de ocupanții naștiți. În prezent trăiesc în Iugoslavia 6 500 evrei.

VIZITĂ INTER-COMUNITARA

Președintele Federației comunităților evreiești din Iugoslavia, dr. Lavoslav Kadelburg însoțit de dr. Samuel Sarafic, din conducerea acestei instituții, au vizitat recent obștea evreiască din Ungaria.

DOCUMENT TALMUDIC RAR

Prof. dr. Abraham Katsch, de la un colegiu universitar din Philadelphia, S.U.A., a reușit să reconstituie un document talmudic din secolul al VII-lea. Este vorba de un tratat de igienă și legi rituale, de a cărui existență doar puțini specialiști aveau cunoștință. Manuscrisul complet numără 81 pagini-manuscris.

PROBLEME ALE OBȘTEI DIN IUGOSLAVIA

Una din cele mai acute probleme ale obștei evreiești din Iugoslavia o constituie lipsa de păstori spirituali. Ultimul rabin, Menahem Romano, a încetat din viață anul trecut. Pentru a-l înlocui, comunitatea din Bosnio a trimis un tînăr rabin-aspirant la studii de specialitate în Israel.

MANUSCRISUL TEMPLULUI ESTE DESCIFRAT

În cadrul unei conferințe publice, prof. Ygal Yadin, specialist în arheologie, a arătat că descifrarea Manuscrisului Templului — un pergamament lung de 8,6 metri — contribuie la îmbogățirea informațiilor despre secta eseenilor. Manuscrisul acesta ar data din epoca macabeilor, fiind transcris de unul din cei mai îndemânatici scribi. Între altele, textul interzice bigamia și divorțul, subliniază caracterul sacru al Ierusalimului și al templului.

OBȘTEA DIN R. F. A GERMANIEI

Secția de cult a Uniunii centrale a evreilor din R. F. a Germaniei a făcut cunoscut că în această țară trăiesc în prezent aproximativ 35 000 evrei.

[illegible]

דאָס עלפטע געבאַט:

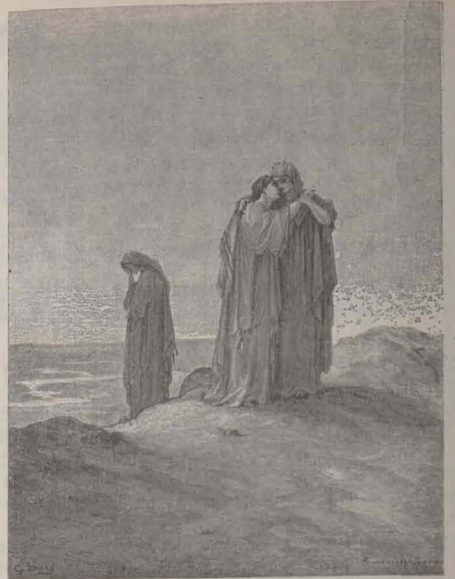
לאַ תשכח! זאָלסט נישט פארגעסן!

אונטער דעם דאָזיקן העפל פארענטלעכט מיר אין דער רומענישער זייט א באזוך אין אוישוויץ פון אַטאָר-פאפאָרס, היינט רעזשיסער און קלוגער נאציאָנאַל-טעאָטער.

ס'איז א סך עמאָציאָנאַל-דיקט דערמאָנונג פון א מענטש, וואָס נאָטש ער גור פא איז אין די גרויליקע צייטן דאָרט נישט געווען, האָט ער פארלוירן זיין גאנצע משפּחה, וועלכע האָט געלעבט אין א דאָרף אין צפון-טראַנסילוואַניע, אין די היסטאָרישע טויט-לאַגערן.

ווייל מיר האָבן — ליידער — נישט קיין פלאַץ צו פאַר-עפנטלעכן דעם גאנצן אר-טיקל, וועלן מיר איבערגעבן בלויז דעם סוף.

*

ניסטאוו דאָרט נעם צעשיידט זיך פון אירע סייד

איציק מאַנגער

איפן שיידוועג

איפן שיידוועג זינגט דער זומעררוינס:
— די וועגן זענען אלס,
איר זענט צום דאָרף, איין וועג צו נאָך,
דער דריטער וועג צום וואַלד.

דער וועג וואָס פירט צום חילדן וואַלד,
דאָס איז דער וועג פון טויט.
דער וועג וואָס פירט צום שטילן דאָרף,
דאָס איז דער וועג פון ברויט.

דער דריטער וועג וואָס פירט צו נאָך
דאָס איז דער וועג פון פרייד,
ווייל נאָך איז פרייר און איבער פרייד,
נאָך איז איינציגליכ.

נעמי האָרט. איר הארץ פארשטייט
וואָס ס'זינגט דער זומעררוינס,
זי האָט זיין פלאַץ שוין געהערט
און וויל נאָך, א סיגנ.

זי אָפּעמט סיף. סע שמעקט אין פּעלד
מיט פרישגעשניטן היי,
פאר וואָס זשע מוז דאָס שוין איר
אוש ביו צו פּערען ווי?

און נעמי זאָגט: „הערט, מעכטער, הערט,
וואָס ס'האָט צו זיין זאָל זיין,
מיר פראווען די לעצטע סעודה דאָ
מיט קאַרנברויט אין וויין.

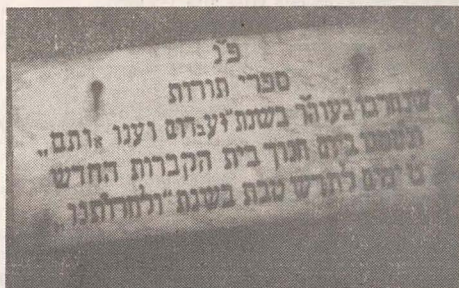
זי זעט זיך ביים ראַד פון וועג
און פראווען די סעודה „טפיל“,
פון דער ווייטקע ווייטקע צו זיי
די אלטע פאַרלאָפּטע מיל.

די אלטע נוסע פאַרלאָפּטע מיל
שמעקט אויס די הענט צו זיי:
— איך האָב אייך גאָר נעמליך גערינגט
פאר וואָס פּוס איז מיר ווי?

די ליפּעבייכער פאזע וועג,
זי זענען מיר און אלס.
זי רוישן הינט ווי אלע פּאָל
די בענקשאפט צו דעם וואַלד.

די פרויען זיצן פאזע וועג
און פראווען די סעודה שמוס
און איבער די דריי אלטמנהלעך
פלאַשערן שוואַלפן פירט.

נישט קינען און ביין דעם רוקנבליי, די קני, פאר דער מיראני און דעם אימערקס... סאָביבאָר... כדי מיר זאָלן קיינמאל נישט לאָזן שענדן די מענטשליכע ווירדע... טערעזיא... כדי מיר זאָלן קיינמאל נישט פארקויפן אונזער זעלענע פאר געלט און כבוד... בערגטן בעזעט... כדי מיר זאָלן קאָנען קוקן די מענטשן נלייד אין די אויגן מיט א ריינעם געוויסן... ליידישע... כדי די ערד זאָל זיך באַ-רואיקן... קראָדור... כדי די מענטשן זאָלן לעבן אין שלום איינער מיט אן אנדערן און מיט זיך זעלבסט... באַדי יא... כדי די מענטשן זאָלן אויפ-היטן מיט הייליקייט דאָס עלטע געבאָט: „נאָ תשכח, זאָלסט נישט פארגעסן“.

די מנחה ביים קבר פון ספרי-תורה אויפן בית-עלמין פון מאסטא-פארע

זמן מתן תורתנו

(החשן פון זייט 11)

אנדערע פעלקער אן אנדער-רע. און אזוי אויך די אנדערע געטאָס לויט די צייטן, לויט די אומשטענדן. נאָך דער „לאַתראַח“ האָט קיין מזל נישט. מ'ווייל אים נישט אַנטקענען, קאָסט ער אַז דער יסוד פון די פאַרשטעלונגן ביי אדם לחבירו.

אַבער, די מענטשהייט וועט מוזן סוף-כל-סוף, אָנעמען אלע פריי-ציפן פון מענטשלעכקייט און גערעכטיקייט. וואָס וועט דער וועלט ארויסקומען פון אירט גרויסע דערזענונגען, פונעם באהערשן די לבנה מיט די שטערן, פון דער יבשה מיט די ים, כל זמן, מ'הרגעט זיך אויס איינער דעם אנדערן, איין פאַלד דאָס אנדערע. די גערעכט פריי-ציפן פון וועלכע די עשרת ה-ברות און די תורה רעדן נאָך, און איין זייער געזעצט, קאָנען ברענגען דער וועלט אַ לעבן פון גערעכטיקייט, יושר און שלום.

אין איין דעם, און אפשר אין נאָך ווייניקער.

און אפשר איז געווען ווייניק די צווייטע וועלט-מלחמה, איז געקומען דער משמית ימ'ש וואָס האָט זי פּראָוואַצירט, און נאָך אריינגעבויט פאַבריקן וווּ מ'זאָל אויסהרגענען מיליאָנען מענטשן, וואָלט שוין דאָס קאָסט געווען די לעצטע וועלט קאמאסטראָפּע, ניין, ס'איז נאָך נישט גענוג. קאָסט זייענען פאַראן פעלקער און אָרגאַניזאַציעס וואָס קעמפן אויפצוהאלטן דעם שלום אויף דער וועלט, איז מען נאָך ווייט פון אַלגעמיינע פאַרשטענדע-ניש איז דער דאָר. אָס די פעלד קער און אָרגאַניזאַציעס קאָסט זיי פאַרפון זיך נישט אויף דער תורה, נייע אין איר גייסט ווען זיי קעמפן פאַר שלום און ווילן אויסמיידן ברום-פאַרגריסונגן.

סאָטע אין דער סדרה נשא, וואָס מ'ליינט שבת נאָך שבוטה, זען מיר ווי נאָך זאָגט משה ער זאָל רעדן צו אהרונע און צו זיינע זין, אין זייער דינסט אלס כוהנים זאָלן זיי בענטשן די בני ישראל, און צווישן די ברכות ווערט געזאָגט, „וישא' פניו אליך וישלך לך שלום“. נאָך זאָל אונזערע זון פנים צו דיר און ריבאָשערן שלום“ (במדבר-ב).

אזוי זען מיר ווי איינע פון די דריי ברכות מיט וועלכע די כוהנים דאַרפן בענטשן דאָספּאַלס, רשם פון שלום.

הכל תלוי במלך, יעדער מענטש, יעדע זאך, יעדע לערע האָט זיך זיין מזל. איז דעם יום טוב שבוטות פייערן מיר דעם „מתן תורה“, די עשרת הדברות וואָס ה'נב' האָט געגעבן די יידן אויפן בארג סיני. און ניין דברות ווערן אין א פאַרס אָדער אין אן אנדערער, מערער אָדער ווייניקער, געוואלט. א שטייגערשט, האלטן די יידן שבת, האבן די

מודעה רחופה

מי שיש כרשותו מהפס' רים שחיבר הרב יעקב מאירשפילסאָן „סבוכרשט (הירוע בבינוני, הרב סקראיוכה“:

- אבני גזית
- דברי מאיר
- של אורות
- נחלת יעקב
- עדות ביעקב

מתבקש להודיע למערכת „כתביהע“.

במאדריד נפתחה המסעדה הכשרה הראשונה „סיני“ תחת פיר קוזח של הרב יהודה בן-אזולאי רבבמארוקו לשעבר, שו"ב, מחל ומשגיח בקהילת מאדריד

בלונדון מת העופט נוייל לאסקי, עסקן יהודי מפורסם, החנוה היה חתנו של הרב ד"ר משה נטסר (1856 — 1939).

ביריד הספרים ה-בילאומי, שהתקיים ב-חודש מרס בירושלים, הוצג ספר שנבחרה חצי מסימטער ורוחבו חצי מסימטער, בן 16 עמודים, נדפס בגמזא, עירו של גוסטברג, מת-ציא דפוס האותיות הנות, לפני 500 שנה וכולל פנחה באנגלית, צרפתית וגרמנית.

„טאנעבון א י"נר יודישן גימנידה“ (ימת) נח של קהילה יהודית

עולם ומלואו

הוא שם ספרו של ד"ר א. קיט וכולל יומן הקהילה היהודית במינץ שבגרמניה מת-קופת 1941 — 1943 שנשתמר בדרו. נס. בו נרשמו רשימות ההרוגים, המגורשים וכל הרבנותיו של הממסטר הנאציסטי, מינץ, עיר עס קהילה יהודית בת אלף שנים, ידועה בה יסטוריה יהודית בשט „מאגנאצא“, בה חי מאור — הגולה רבינו גרשון ומחבר הפיוט „ונתנה תוקף“ רבי אהרון.

האדמו"ר מסטרטין ר' יהודה צבי ברוך וויין, למרן מופלסר נגלה ובסתר, נפטר בגיל של 65 בירושלים. המנוח שהיה אחרי ה-מלחמה העולמית הראשונה במדינותו בהיותו תלמיד ישיבת סאטמר.

הרב ס. ב. לפור, 47, נמנה לרב של הסטודנטים באוניבר-סיטת אקספורד.

מלאו 70 שנה ל-מותו של הסופר העברי מ. ז. פייארברג, מחברו המפורסם של „לאו“.

למחרת תג השבוע, יום ההילולא של האדמו"ר הזקן מגור, רבי אברהם מרדכי אלער ז"ל (תשי"ח), ייערן פסח גדול הכנס העולמי הגדול על חסידי גור בקריית „חידושי הרי"ם“, בתל-אביב, כולל חנוכה ב"ת תה של ישיבת „חידושי הרי"ם“.

התנועה „זיהנצייכן“ (למען התפייקייט יאה-דיה-גרמנית) זכתה בפריז, „אלברט שוויצער“ של המוסד „גיסת“ בבול שבשבצ"י, פרס שווער לזייענעק לעציריס בעד עבודתם לסובת הכלל.

